

MAGYAR
TANÍTÓKÉPZŐ.

XIII. ÉVFOLYAM.

1898. szeptember.

VII. FÜZET.

Erzsébet királyné.

Mély gyászba borult a mi lelkünk. Elvesztettük legjobb királynénkat, Erzsébetet, a kit rajongva szerettünk, az imádásig tiszteltünk. Gyermeket anyjához nem fűzi bensőbb érzelem, mint a hogy mi szerettük a magyarok édes anyját, Erzsébet királynét.

Árvaságra jutottunk . . .

Az a tőr, a mely megölte a legnemesebb szívet, a mi szívünket is megsebezte. Fájdalomtól roskadozva borulunk a koporsóra, a mely a mi legdrágább kincsünket, az ő szívet temette magába. Igen, ez a szív drága nekünk, mert míg élt, értünk dobogott; velünk sírt, velünk örült. A fájó emlékeink őt is keservbe döntötték, dicsőségünk öröme és lelkesedésre ragadtak. Erzsébet a legmagyarabb királyné volt. Magyarul érzett s magyarul beszélt. A messze tavolból is felénk szálltak gondolatai, magyar szót zengve, némult el örökké ajka s mily csodálatos véletlen, magyar szövésű párnán hajtá örök nyugalomra fejét . . . Óh, miért is nem nyughatik ő, miért nem pihenheti örök almát magyar földön?!

Erzsébet királyné a magyar nemzet élőszentje volt. S ezt a védő angyalát nemzetünknek egy orgyilkos tőre pusztította el. Az anarchiának feneketlen erkölcsi sötétsége még sohasem ötlött úgy szembe, mint ama gaznak gyalázatos cselekedetekor, a ki az irigység és gyűlölet vak dühétől elkábítva, annak életét oltotta ki erőszakos kézzel, a ki egész életén át a szeretet áldó munkáját osztotta, s a ki életének utolsó éveiben az önfeláldozó szeretet vértanúja volt. Urunk, Istenünk, a ki végtelen hatalmaddal nem tartottad vissza az elvetemült gonosznak törét, leborulva kérünk, határtalan bölcsességeddel világosítsd fel mindazok elméjét, a kik a sötét irigység és gyűlölség ördögének szolgálatába szegődtek. Nekünk pedig add meg azt a kegyelmet, hogy örök kegyelettel áldozhassunk dicső királynénk emlékének s az ő szelleme, mint védő szárny borítsa be nemzetünket végtelen időkig!

De erősítsd meg ez ünnepélyes órában az én avatatlan kezemet is, hogy dicső királynénk életének néhány vonását, habár csak halavány színnel, festeni tudjam . . .

S ime, megjelenik előttünk Erzsébet királyné magas, karcsú alakja, a melynek nyugalmas és erőteljes könnyedsége a természetes méltóság erejével hat. Látjuk bájos arczán azt a kedves mosolyt előtűnni, a melylyel annak idején a magyarokat az eiső találkozásra meghódította;

leolvassuk a két szelid, de lelkes szemből az angyali jóságot és a mélyen rejtegetett érzelmeket, egy mérhetetlen gazdagságát a kedélyvilágnak; szemünkbe tűnik a dús hajfonattal koronázott, széles, nyílt homlok, a mely magas fokú értelmet, őszinteséget, határozott és öntudatos lelki erőt árul el. Halljuk ajkán az édes magyar szót megcsendülni lágyan, behízelgően s oly választékosan és tiszta kiejtéssel, miként abban nem multa őt felül senki. Erzsébet királyné csodálatos harmoniában egyesítette a mély s érzékeny kedélyt, nyíltszívúséget a természet imádasában nyilvánuló szabadságszeretettel, a férfias kedvteléseket kedvelő bátorsággal és nagy tevékenységgel, a mely jellemében gyökerezik a magyarok iránt kifejlődött mély rokonszenve s viszont, a melylyel a magyarokat magának megnyerte s örökre lebilincselte. S valóban az isteni gondviselés különös kegyelmének kell hinnünk azt, hogy Erzsébet bajor hercegnő királynéul adatott nekünk éppen a legsúlyosabb, legválságosabb időben. Égi követ volt ő, a ki küldetett szegény, szenvedő hazánk megváltására.

Erzsébet bajor hercegnőt nem nevelték királynénak s csupa véletlen az, hogy igazságos királyunkkal megismerkedett s annak nejevé lett. S királynéja lett egy letiport, megalázott, szétdarabolt, ezer vértől sebző országnak. Erzsébet, a mikor királyunk jobbján a trónra került, abban a körben, a melynek levegőjét és szellemét szívta, bizonyára semmi jót sem hallott erről a szerencsétlen országról, a mely röviddel az előtt vívta meg az osztrák ellen a heroicus harcok egyik legdicsőbbjét s legszomorúbbját. Hiszen volt idő, midőn a szabadságát védő nemzet előtt porban fetrengett a gögös Ausztria s idegen hatalom kegyéért volt kénytelen rimánkodni nemzetünk elnyomására . . . Abban a légkörben a bosszú és gyűlölet virágai tenyésztek számunkra.

De a nemtó ott a hatalom magaslatán s igazságos királyunk oldalán, eleinte talán csak ösztönszerűleg, megkezdí áldásos munkáját. S az angyalnak első szárnya-libbentésére, az esküvő után való nap, 568 magyar szabadsághős tagjairól hullott le a rabbilincs, 311-nek pedig fogságideje megrövidült.

Erzsébet királyné nyílt elméjét s a minden nemes iránt fogékony szívét tehát nem vezethette félre a környezetnek Magyarország ellen táplált kérlelhetetlen ellenséges hangulata. Kutatott, gondolkozott s elméje mind világosabban látott, szíve mind melegébben érzett.

Az esküvő után három esztendő telt el; három boldog esztendő a királynénak a házas élet örömei között; s három szerencsés év Bécs államférfainak is, a kik immár beteljesülve látták álmaikat s fényesen ragyogott az egységes Osztrák-Birodalom napja; de annál nehezebb három esztendő volt ez a magyarnak, a melyre mind súlyosabban nehezedett a zsarnoki hatalom szabadságfosztó és nemzetbontó keze. Csak az Istenben vetett bizodalma maradt még meg és várta a szabadulás óráját.

Ekkor, 1857. tavaszán, futott annak híre, hogy a király Budapestre jön, beutazza az országot s magával hozza szépséges feleségét is. Erzsébet királyné látni akarta Magyarországot s megismerni a magyar népet!

Az ország nagyjai előkészületeket tettek a királyi pár méltó fogadásához.

Május 4-én délelőtt kötött ki a hajó Budapesten, a mely a felséges királyt és királynét hozta. Mily nagy volt a meglepetése és öröme a díszmagyarban várakozó uraknak s a köznépek, a midőn a király oldalán megpillantották a ragyogó szépségű királynét magyar nemzeti öltözetben, arczán elragadó mosolylyal s kendőjével folyton integetve! Úgy tünt fel a jelenlévőknek, mintha egy jövő hajnala derengene a királyné angyali jóságú mosolyában. A kitoró öröm és viharos lelkesedés zaja kísérte a felséges párt a királyi lakba.

Este díszes előadás volt a nemzeti színházban, a melyen a királyi pár is megjelent. Erkel Ferencznek egy alkalmi operáját, az Erzsébetet adták. A közönség az előadást eleinte csendesén, az ilyen alkalommal köteles illem korlátai között hallgatta; de a mint Urhegyi István színész szerepéhez híven e szavakat mondotta: «Eljen a haza! Eljen a király!» — az eddig türtőztetett hangulat lángra kapott s perczekig tomboló viharként zúgott a kiáltás: «Eljen a haza, a király!» A király mosolyogva köszönte meg a lelkes tüntetést, a királyné pedig — két köncseppet törült le szemeiről. Ez a két köncsepp elváihatlanul összeforrasztotta Erzsébet királyné szívét a nemzet szívével. Ő immár megértett bennünket, meglátta a lelkesedés és öröm zaján keresztül is e nemzet lelke mélyén háborgó fájdalmat. Ez a nagy és nemes szív a mienk lett egészen s az is marad örökké.

... A nemtó angyal szárnya újra meglibbent s a budapesti fogadtatás után tizennégy napra újra 400 magyar fogoly szabadult ki Kufstein és Olmütz dohos börtöneiből.

1857. után az egységes Osztrák-Birodalom ügyei kezdettek rosszul menni. 1859-ben az olaszokkal volt vesztés háborúja a sokféle nemzetből mesterségesen összefüggesztett nagy kolossusnak; 1866-ban pedig a német egységet képviselő Poroszország támadt reá és törte össze Németországban évszazadokon át bírt hegemoniáját. A meghunyászkodott Ausztria ismét Magyarországon kereste erejének felfrissülését s hajlandó lett bizonyos engedményeket adni az országnak, a mely 1849. után sem szünt meg egy pillanatra sem a vesztett szabadságért küzdeni. Küzdött a türelem erejével és a szenvedés nagyságával. 1860-ban kezdte meg a nemzet a nyílt harczot szabadságának s alkotmányának visszavívásáért; s 1867-ig, a kiegyezés létrejöttéig, változó sikerrel szakadatlanul folytatta. Ennek a harcznak, a mely nem karddal, hanem az országos törvények és a népjogok fegyverével vívatott meg, a *hőse* Deák Ferencz, a haza bölcse, a küzdelem *angyala* pedig Erzsébet királyné volt. Deák Ferencz tollának és szavának erejével támadta az önkényes hatalmat és védte a nemzet s a nép jogait; Erzsébet királyné pedig tündérujakkal hártgatta el azokat az akadályokat, a melyek alkotmányos küzdelmünk haladásának minduntalan útját állták. S ha Deák Ferencz éber észszel és világos elmével vigyázott, hogy a kiegyezési törvényekbe valahogy olyan tétel ne kerüljön, a mely az ezeréves alkotmányunkon a legkisebb csorbát is ejtse: úgy Erzsébet is angyalként őrizte alkotmányos szabadságunk nyiladozó virágát, nehogy azt az elmúlt harczokból visszakisértő szellemek gonosz kézzel megtépdessék. A történelem részletesen beszámol a 67-es kiegyezés nagy munkásainak

dicső küzdelméről, kitartó tevékenységéről; de ki tudja, ismeretesekké lesznek-e valaha ennek az eszményi nőnek a magyar szabadságért kiállott tusakodásai, megadással túrt szenvedései? De hát van-e szüksége e nemes alaknak a történelem jutalmára akkor, a midőn életében is megelégedett azzal a jól eső tudattal, hogy a szabad magyar nemzet virul, jólétben és műveltségben gyarapszik?

1876. január 29-én, gyászba öltözött a nemzet. Szabadságának bátor előharcosát, alkotmányának bölcs megalkotóját siratta. Deák Ferencz ravatala körül tolong a nép, a nemzet nagyja és kicsinyje. A koporsóhoz zárandoklók között megjelenik egy karcsú, fejedelmi termetű és angyali tekintetű nő is talpig gyászba öltözve. Koszorúját oda helyezi a többiek közé, könyve összefoly a többiekével s a koporsó előtt térdre borulva imádkozik: «Isten áldd meg e hazát!» A jelen lévők némán, de forrón imádkoznak: «Isten, áldd meg a magyar királynét!»

Erzsébetet méltán mondják a legmagyarabb királynénak. Nemcsak érzelmében, nyelvében is magyar volt. Sőt magyarrá tette udvarát is. Magyar felolvasónót tartott maga mellett, a kiváló műveltségű és finom lelkű Ferenczy Idát; magyar udvarhölgyek alkották közvetlen környezetét, a kikkel állandóan magyarul társalgott a külföldön való utazásiban is. Dr. Falk Miksa előadásai nyomán megismerkedett irodalmunkkal, történelmünkkel s kedvvel olvasta kiváló költőink, Eötvös, Jókay, Vörösmarty, Petőfi műveit. Történelmünknek viharos eseményei közül leginkább a szabadságharczok érdekelték. Ő maga szólította fel Falkot, hogy az 1848-iki szabadságharczot vele részletesen és történeti hűséggel megismertesse. A hősi küzdelem megkapó mozzanatai fellelkesítettek s a nagy nemzeti tragédia utolsó felvonásai, a szabadsághősök bukása, szomorú sorsa, a nemzet elnyomatása és szenvedései könyvet csaltak szemébe. Horváth Mihály könyvéből maga is tanulmányozta a szabadságharczot s az 1896-iki országos kiállítás történelmi csoportjában benső érdeklődéssel nézegette az 1848—49-iki történelmi ereklyéket.

Erzsébet királyné általában tisztelte a magyarok hősieit, bátorságát, szabadságszeretetét; de becsülte az alkotmányos korszakban a civilizáció terén kifejtett nagyszabású tevékenységét is. Valahányszor alkalmá nyílt, örömmel látogatta meg iskoláinkat, egyéb közművelődési és jótékony intézményeinket s készséggel gyámolította azokat.

Gyermekeit úgy nevelte, hogy jó magyarokká váljanak. Erzsébet a királyi családdal a hetvenes és nyolczvanas években az esztendőnek nagy részét magyar földön, leginkább Gödöllőn töltötte s a királyi hercegek a magyar földön, a magyar nép között, a levegővel együtt magukba szívták a magyar haza szeretetét is s mindennek, a mi magyar, becsülését. A királyné gyermekeivel magyarul társalgott s imádkozott. Rudolf trónörökös és Mária Valéria királyi harczenő mellé, mihelyt az iskolas korbá jutottak, egyik kiváló történettudósunkat, Rónay Jácintot, kérte fel, a ki a gyermekeknek az összes tantárgyakat magyarul tanította. «Nézetem az, mondá egy alkalommal Rónaynak, hogy gyermekeim *egy* tanártól tanuljanak és kívánom, hogy tanítási nyelvök magyar legyen; a német, francia és angol nyelvekre úgy is külön

tanítónők vannak. Óhajom, hogy Rudolf és Valéria különösen a *vallás-tant* tanulják magyarul; én gyermekeimmel mindig magyarul imádkozom.»

A királyi gyermekek a *magyar* anya gondos vezetése mellett valóban magyarokká nevelkedtek. Őket a beléjük oltott érzelem, gyermekéveik kedves emlékei ide vonzották hozzánk akkor is, a midőn felnőtt korukban a magas helyzetökből folyó kötelességeik más ország felé utalták. Volt nekünk tehát egy valóban *magyar* — — királyi családunk, szívből és lélekben magyar tronörökösünk, a ki büszkén vallotta hazánkat «imádott hazájának». Rudolf, az ő felséges szüleinek szemefénye, volt a magyarnak is reménysége; s hivatottnak hittük arra, hogy atya nyomdokain haladva, itt e sokat szenvedett hazában a király és nemzet közötti egyetértést, a király és nemzet szívének egygyé forradását örök időkre megalapítsa. S ennek a magyar királyfinak magyar szívét Te neked, a Te czéltudatos, nemes tevékenységednek köszönhattuk, dicső Nagyasszonyunk.

1889. január 30-ika gyászbetűkkel van feljegyezve nemzetünk történetében. Egy megrendítő hír járta be villámként az országot: Rudolf trónörökös hirtelen, erőszakosan meghalt! Egy dúló ellenségnek betörése nem sujtotta volna le a nemzetet annyira, mint trónörökösünk varatlan halála. A nemzet, a melyet a sors sok szép reménytől fosztott meg egyszerre, a veszedelem első pillanatában szorongó aggódással fordította tekintetét a királyi szülők felé, hogy nem roskadnak-e össze a mérhetetlen csapás sulya alatt ...

A szörnyű hirt Erzsébet királyné tudatta a királylyal s magára emberfeletti erővel nyugalmat erőszakolva, vigasztalta a mélyen sujtott apát. Az anya lelki nagysága megmentette az atyát; de az ő szíve aldozatul esett a fájdalommal vívott rettentő lelki harcnak. Az atyának sebei begyógyultak, de az anya nem talált e földön vigasztalást. Hiába bolyongott országról-országra s kereste az enyhülést a természet karjaiban, — lelkének kinjai nem szüntek. Hontalanul élt e földön; mert mint mondá: «Nem kell, hogy testileg is meghaljon az ember, lelkileg is meghalhat. Vannak esetek, a mikor a lélek hamarabb elvérzik, mint a test» ... Egy örült gyilokja végleg megváltotta a megtört szívet a földi fájdalomtól ...

Gödöllő fái között sirva suhog az őszi szél. A szellő arról regél, hogy volt egyszer egy magyar királyasszony, a ki e hús fák árnyékában élte vidám napjait s szövögette tündéralmaikat családjá s hazája jövődő boldogságáról. Az örömteli, a dicső napok eltűntek. Vajh, visszatérnek-e még valaha?!

Nagy László.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 5. közgyűlése.

A tanítóképző-intézeti tanárok egyesületének július 3—5. napjain tartott közgyűlése fontos eseményt jelez mind a tanítóképzésre, mind egyesületünkre nézve. E közgyűlés a választmány előterjesztése alapján megállapította azokat a tételeket 76 paragrafusba foglalva, a melyek egész tanítóképzésünk újjászervezésének alapjául hivatvák válni. E tekintetben közgyűlésünk kimagasló fontosságát elismerték a napi- és szaklapok is. Vajjon mi fog megvalósulni «szervezetünk»-ből, az még nagy kérdés; annyi értéket azonban talán jogosan tulajdoníthatunk tervezetünknek, hogy bárki vállalkozzék tanítóképzésünknek törvényes reformálására vagy bármilyen úton való tovább fejlesztésére, javaslatainkban értékes anyagot fog találni alkotó munkájához. E javaslatokból erős nemzeti eszme domborodik ki, félreérthetetlenül, egyenesen tör az egységes nemzeti népnevelés megalkotására; de helyet találnak azokban a művelt nyugat reform-eszméi is. *Egész tanítóképzésünket magyarrá tenni és európai színvonalra emelni: ez a kettős jogosult törekvés hatja át logikus következetességgel a tanítóképző tanárok törvénytervezetének minden ízét, s éppen azért, mert a törekvés jogosult s nemzeti viszonyainkból sarjadzik: nem tehető fel egy tanügyi kormányról sem, hogy más alapokra helyezkedjék, mint a melyek tervezetünkben le vannak fektetve. Sőt, hiszszük legalább, a részletkérdések megoldásánál sem mellőzhető törvénytervezetünk, mint szakvélemény, a mely az élet szükségleteiből és követelményeiből s nem is egyszerre született meg, hanem három évtizeden át szerzett tapasztalatoknak és másfél évtizeden át szakadatlanul folytatott eszmecseréknek, vitáknak, tanácskozássoknak eredménye.*

A mi a közgyűlésnek egyesületi életünkre való kihatását illeti, ki kell emelnünk azt a körülményt, hogy a fenyegető ellenmozgalmak ellenére is megőrizte eme közgyűlésünk országos és egyetemes jellegét, a mennyiben azon nemcsak az állam által fentartott képzők voltak képviselve, hanem az összes egyházak tanítóképzői is s ügybuzgalommal vettek részt a «szervezet» megvitatásában, a mely végeredményében a magyar nemzeti állam megerősödését fogja maga után vonni. Támogatták javaslatainkat ott, a hol a tanítóképzés szakzerű és nemzeti irányú fejlesztése minden sérelem nélkül volt elérhető s fel-emelték tiltakozó szavukat ott, a hol egyházuk jogainak védelme úgy kívánta. De velünk voltak, velünk tanácskoztak, lelkesedtek s a kartársi együttlét örömeit minden tartózkodás nélkül élvezték. Eme közgyűlésünkön is kidomborodott az a jellemvonás, a mely elismerésre méltóan tünteti ki a tanítóképző tanárok gyűléseit más tanügyi összefüggések között: komoly munka, beható s élénk vita a tanácskozási asztalnál s a kartársi szeretet és szoros összetartozandóság érzésének vidám meg-

nyilatkozása a fehér asztalnál s a baráti érintkezésekben. *Ezért bizonyára eme közgyűlésünk is hathatós tényezője marad a szoros összetartozásnak, a kollégialis érzésnek s a mindkettőnek alapjául szolgáló újszerűségnek.*

Fontosnak kell jelezni azon változást is, a mely a közgyűlésen egyesületünk vezetőségében, az elnökségben beállott. Egyesületünknek közszeretettel álló vezére, *Péterfy Sándor*, a ki ügyeink hajóját biztos és bátor kézzel, de bölcsen kormányozta egy évtizeden át, visszavonult az egyesület tényleges vezetésétől, nálánál fiatalabb erőnek adván át e szép tisztet. Péterfy Sándor, közéletünknek ez a kimagasló alakja, a kit minden magyar tanító rajongva szeret s kalaplevéve emleget, teljes mértékben bírja a tanítóképző tanárok bizalmát is, mert jól ismerik az ő jellemét és érdemeit. Ő volt az első gondozója egyesületünknek s megmentője a napvilágra jött gyenge csíranak a fagyos szél lehellegetől; s azután is itt maradt mellettünk s a mint szükség volt rá, majd szeretettel dédelgette egyesületünket, majd szilárd kézzel terelte azt a fejlődés helyes útjára, mindig a magasztos célt, a népoktatás javát s a tanítóképző tanárok társadalmi egységét tartva szembe előtt. Ő alatta vívta ki egyesületünk nagy diadalaát, az egész ország becsülését és elismerését. Hálásak voltunk hozzá, mert tudtuk, hogy önzetlenül cselekszik, tudtuk, hogy a mikor a tanítóképző tanárok anyagi vagy erkölcsi érdekéről volt szó, akkor Péterfy Sándor nem ismert fáradságot, sem önkíméletet; szívvel-lélekkel az ügyé, a mienk volt. Méltán okozott tehát nekünk szomorúságot azon megmásíthatatlan szándékának kijelentése, hogy az egyesület elnöki székétől megválk; méltán tartottunk attól, hogy az ő elvesztése kritikus helyzetbe sodorja egyesületünket. Az ő lemondásának úgyje azonban, a körülményekhez képest szerencsés megoldást nyert. Péterfy Sándort nem veszítettük el! Mint egyesületünk *tiszteletbeli elnöke* élünkön maradt. Nem nélkülözzük az ő kipróbált erejét és tapasztalatokban gazdag bölcsességét! S választottunk elnöki székünkbe fiatal, tetterős férfit, a kinek a közpályán eddig kifejtett tevékenysége s az egyesületünk vezetése körül kivívott érdemei kezeskednek a felől, hogy haladni fogunk az erkölcsi és anyagi gyarapodás útján. . . .

Alább közöljük a közgyűlésünkön bemutatott előadói munkálatoakat: a magyar tanítóképzés viszonyainak szélesebb, vagy szűkebb körű, tényleges tapasztalatokon nyugovó tanulmányait; ma még nem vagyunk abban a helyzetben, hogy az egész közgyűlésről részletes képet nyújthatnánk. A jegyzőkönyveket s az emlékbeszédeket csak a jövő számban közölhetjük. A közgyűlés lefolyásáról csak azt jelenthetjük, hogy a választmányi javaslatok felett, minthogy azok a tanári testületek több ízben való tanácskozásán szűrődtek keresztül, kevés pontnál fejlődött ki behatóbb vita. Élénk eszmecserét provokált a *felvételtől* szóló szakasz, mert többen a felvételi vizsgálatok fentartása mellett törtek lándzsát. A *tanulmányi ügyek* között pedig az a kérdés okozott nagyobb vitát, megadassék-e a «nemzetiségi képzők»-nek az a kedvezmény, hogy legalább a hittant, anyanyelvüket s annak *irodalmát* taníthassák az illető nemzetiség nyelvén. Az erős magyar érzés és az óvatosság a mellett döntött, hogy az «irodalom» szó törültsék. Az «igaz-

gatás» című fejezet volt a legkritikusabb tétele a javaslatoknak. E ponton két tábor állott egymással szemben: a tanárok és az igazgatók közötti egyenlőség barátai s az igazgatói teljhatalom fentartásának hívei. A választmánynak a paritás elvére alapított tételei keresztül mentek; az igazgatói állás megkülönböztető jellegének barátai azonban keresztülvitték azt, hogy az igazgatót ne a miniszter, miként a tanárt, hanem a *király* nevezze ki. Némi vita fejlődött ki azon a ponton is, a mely az igazgatói teendők széttagozásának alapján, az intézetek életében a *gazdasági és internátusi ügyek vezetésének önállóságát* kívánja. Végre a tanügyi kongresszus által elfogadott tételek közül a *tanítóképesítés államosításának* kérdése körül volt összetalálkozója az ügy lelkes híveinek és buzgó elleneseinek. E pontnál, valamint a tanulmányi ügyekről szóló fejezetnél fejezte ki Simkó Endre a soproni ág. ev. tanítóképző-intézet tanári testületének tiltakozását s azon álláspontját, a mely szerint ők az autonóm felekezeteknek az 1790-91-iki alaptörvényekben biztosított jogaihoz ragaszkodnak.

Epochalis jelentőségű közgyűlésünkön a tanítóképzés főben járó, politikai természetű ügyeit megvitatván s határozattá emelvén, átadjuk ez ügyeket az illetékes politikai tényezők harcának s hazafias tevékenységének. Mi pedig folytassuk tovább tanítóképzésünk szakszerű fejlesztésének s az egyetemes kartársi érzület ápolásának áldásos munkáját.

Felvétel.

Előadó: **Somogyi Géza.**

Tisztelt közgyűlés! A tanítóképzés szervezetének a felvételről szóló fejezete azon pont, mely azt közoktatásügyünk egyéb tagozataival kapcsolatba hozza; azon láncszem, mely azt, mint az egésznek egy részét, az egészszel szervesen összefűzi.

A felső népiskola, a polgári és középiskolák négy alsó osztályai egyúttal a tanító- és tanítónőképző-intézetek előkészítő-intézetei — praeparandiai is. Ha ez intézetek bármelyikében, akár szervezeti, akár methodikai fogyatkozások vannak: úgy elképzelni is lehetetlen, hogy azok magára a tanítóképzésre károsan ne hassanak. Ebből kitűnik, hogy a tanítóképzés szervezetének éppen ezen része olyan pont, a melynél a közoktatásügy egész szervezetére vonatkozó véleménynyilvánítás egyáltalán ki nem kerülhető.

Hogy minő véleménynyel vagyok én közoktatásügyünk egész szervezetére nézve: azzal, azt hiszem, e gyűlés minden tagja tisztában van. Kartársaim tudják, hogy én közoktatásügyünk jelenlegi szervezetét a rendi alkotmány által megteremtett s az absolutismus által tovább fejlesztett alkotásnak tartom. Tudják, hogy én társadalmi, politikai, közgazdasági és egyéb bajaink legfőbb forrását ezen szervezetben látom. Ép ezért nem kívánom a tisztelt gyűlés tagjait az általam már több ízben elmondottak ismétlésével untatni. E helyett sokkal helyesebbnek vélem,

ha e pontra vonatkozólag, Jules Steegnek bizonyágtételére hivatkozom. Jules Steeg a fontenay-i felsőbb tanítónőképző (ecôle normale superieure) volt igazgatója s a francia kulturpolitikuskok egyik legkiválóbbika. hatyúdalában, mely a Revue Pédagogique azon számában (1898. máj.) tétetett közzé, mely egyúttal gyászjelentését s Ramrand közoktatási miniszternek fölötte tartott sírbeszédét is hozta, az «Angol-szász nevelésről» értekezik. Ezen értekezésben J. Steeg az angol-szász faj világ-culturai vezérszerepének forrását a nevelésben látja.

«Az angolok előbb fogták fel, így szól, mint mi, és felfogván, előbb használták fel a nevelés céljaira az újabb szükségleteket; e szükségletek sürgősen követelik, hogy gyakorlati és erélyes embereket képezzünk és nem ügyvivőket vagy pusztán tanultakat, a kik az életből csak annyit ismernek, a mennyit nekik a könyvekből tanítanak.»

Jellemezvén ezen modern nevelés typusát, így folytatja: «A verseny-gés által való munkát, mely nálunk oly nagy becsben van, az angol-szász faj sohasem becsülte. A versengés, így szólnak az angol és amerikai paedagogusok, a haladást a kölcsönös féltékenységre és nem a kötelesség érzelmére alapítja; hogy a gyermekek emberekké alakíttassanak át, úgy kell velük bánni, mint emberekkel...» «Nem szabad, hogy a gyermekek azt higgyék, hogy a díj, a kitüntető jutalom a nevelés végcélja; az iskolásoknak meg kell tanulniok, hogy az élet nem sorsjáték, sem a hiúság kielégítése.»

Steeg leírván az angol nevelés menetét, idézi Paul Bourget-t, a ki így nyilatkozik: «Egy rövid körültekintés az Egyesült Államokban elég az utazónak, hogy meggyőződjék, hogy itt a nevelés szabatosan és rendszeresen úgy van szervezve, hogy az egyén azon környezethez idomíttassék, melyben munkálkodnia kell.» Előadja, hogy az amerikai szülő gyermekét idejekorán azon tudatra iparkodik juttatni, hogy maga által, saját küzdelmei révén kell emberré lennie; ezért általában valami kézi mesterségre is taníttatja. Majd összehasonlítja ezzel a francia protekciós hivatalhajhászást; végül az angol-szász nevelés lényegét a következőkben foglalja össze: «Az angol-szász nevelés a tanulmányok gyakorlati irányításában, az iskolának az élethez való folytonos alkalmazásában áll; de ez nem minden; könnyü volna kimutatni, hogy ott az oktatás az érdeknélküli tanulmányok, régi nyelvek, a költészet, a művészet, a bölcsészet s az elvont tudományok számára is juttat helyet. Meg van ott, nem egy gyakorlati vonásban, a léleknek a függetlenségre való rátermettsége, a szabadság szeretete, a személyes felelősség érzelme, az öntudat nagykorúsága, mely, a nélkül, hogy mindenkinél ugyanazon fokú lenne, megadja az életnek, a társadalomnak és az egyénnek a színezetet. Valamivé lenni és pedig maga által; senkitől sem függeni; maga-magának építeni házat; megalapítani pályát, hitet; utat törni minden áron és mindenütt; a támogatást (protekciót), a külső tekintélyt a szükségesség legelső fokára apasztani; felelősséget érezni saját maga, az ég és az egész világ előtt; minden állásban, minden körülmény között és minden éghajlat alatt változatlanul fenntartani saját egyéniségét: ez, inkább vagy kevésbé világosan kifejezve, ezen faj gyermekeinek végső vágya és a gyermekszobától az egyetemig

a nevelés azokat csak fogalmakká és cselekedettekké alakítja.» (L. Revue Pédagogique 1898. 432. l.)

Ha az angol-szász nevelést a mi nevelésügyünkkel hasonlítanók össze, ez összehasonlítás ránk nézve még szomorúbb képet tárna elénk.

Mielőtt a válaszmány javaslatának a felvételt illető pontjait közvetlen megfontolás tárgyává tennők, talán nem lesz fölösleges néhány államnak e tárgyat illető gyakorlata, esetleg tanférfiainak törekvései fölött rövid szemlét tartani.

Németországban egészen a jelen század elejéig a tanítójelöltek tulajdonképeni előképzése egyáltalán szóba nem jött. A növendékek többnyire a népiskolából vagy a gimnázium alsó osztályaiból jöttek, sőt részben magánuton készültek. Azoknak különböző értékű műveltségi állapota a magánelőkészítő-intézetek felállítására készítetett. Már e század első negyedében maga a porosz állam vette ez ügyet kezei közzé, öt néhány thüringi fejedelemség követte. Így pl. Eisenachban 1825-ben állott fel egy ily intézet. A többi északi államokban, a kormányok részéről máig sem nyujtatik külön előképzés. A déli államok némileg később feleltek meg az általános kívánalomnak. Würtembergben, 1842-iki utasításnak megfelelőleg, Eisenbohr alapított egy kétév-folyamú előkészítő-intézetet (preparandiát). A bajor hatóságok azonban 1866-ban a királyság számára háromévi előkészítő-tanfolyamot állapítottak meg. Ugyanez van a szász királyságban és a braunschweigi herczegségben is érvényben, azon hozzáadással, hogy ez utóbbi államokban az előkészítő- (preparandia) és tanítóképző-intézetek helyileg és szervezetileg egységes hatosztályú intézetekké kapcsolattak egybe.

Azon mozgalomnak, melynek czélja a német tanítók műveltségi színvonalának emelése volt, kiindulási pontul szolgált azon kérvény, melyet 1848-ban a Berlinben tanácskozó s 600 tagból álló tanítók gyülekezete állított egybe s a porosz nép képviselői elé terjesztett. Ez írásban a többek közt követelik: «A ki a tanítói pályára akar lépni, annak a felső polgári iskolából vagy a gimnáziumból érettségi bizonyítványnyal kell bírnia.» (2. p.)

A német tanítóknak 1871-ben Bécsben tartott közgyűlése, Diesterweg behatása alatt kimondja, hogy «a tanítóképző-növendékek általános képzésüket a közös középiskolákban (felsőbb polgári iskola, reáliskola, gimnázium) nyerjék. A német tanítóképző-intézet szakiskola a népies neveléstan számára, mely egy alapos, általános emberi képzésen, mint alapépítményen épül fel.»

Kehr szerint a tanítóképzők számára előkészítő intézetek állítandók, melyek a tanítóképző-intézetekhez olyan viszonyban állanak, mint a magasabb (közép) iskolák az akadémiákhoz. Legalkalmasabbaknak látszanak az olyan felső polgári és továbbképző iskolák, melyek az anyag és módszer tekintetében az elemi vagy népiskolák egységes folytatásai volnának. Ezek tanfolyama 4 évre terjedne, melyhez a két évi pedagógiai szakképző kapcsolódnék.

Ez idő szerint a németországi tanférfiak véleménye a tanítóképző-intézetek számára való előképeztetést illetőleg négyfelé ágazik. 1. Az

első vélemény szerint e czélra a létező felsőbb fokú tanintézetek valamelyike, különösen pedig a reál vagy felső reáliskola volna felhasználható. 2. A második szerint a preparandiák meg volnának hagyandók, azok tanfolyama 3 vagy 4 évre volna kibővítendő s az azokba való fölvétel nagyobb fokú készütségtől volna függővé teendő. 3. A harmadik szerint a preparandiák a seminariumokkal szerves egészsze volnának alakítandók, melynek három alsó osztálya végezné az általános képzés munkáját. 4. A negyedik szerint a preparandiák felső polgári iskolakká volnának alakítandók, hogy így azok a polgári iskolák ügyét is szolgálják. (L. bővebben M. Tanítóképző. 1898. máj. füz. s Neue Bahnen 209. l. 1898.)

A svájcz tanítóképzés, az intézetek szervezete, az azok számára való előképzés, valamint az azokba való felvételt illetőleg, részint a német, illetőleg a porosz tanítóképzésnek felel meg, részint az u. n. kantoni iskolákban eszközölteik, illetőleg a seminariumok a kantoni iskolákkal vannak egybekapcsolva. E kantoni iskolák középintézmények a főgimnáziumok és akadémiák között, melyekben az alsó tagozatot a két első osztály két-két évfolyammal képezi és a melyek egészükben a mi gimnáziumi négy felső osztályunknak s a német secunda és primának felelnek meg. Ezek keretébe, a reál-, gazdasági- és ipariskolák mellett, mint inkább vagy kevésbé önálló szakok, a seminariumok is be vannak illesztve. Már ezen külső tagoltság is alkalmasnak látszik arra, hogy a mi svájcz collegáinknak állását, polgártársaik szemében emelje, más oldalról a nálunk is annyira panasztól egyoldalúságtól óvja meg őket. (L. Die Lehrerbildung als soziale Frage. Von R. G. Beetz. Gotha. 1891.)

A belgiumi három évfolyamú tanítóképző-intézetekbe a fölvétel feltétele a betöltött 16. és az át nem lépett 23. év.

Franciaországban a tanítóképző-intézetek szintén három évfolyamúak, a felvételre előirt idő hasonlóképp 16. év. A mi az előképzést illeti, úgy az többnyire a hatosztályú népiskolához szervesen kapcsolódó négy évfolyamú felső népiskolában (ecôle primaire superieure) történik.

Az olasz tanítóképzők alsókra és felső fokúakra oszlanak. Az utóbbiak hat évfolyamúak és pedig három év az előkészítő, három év a tulajdonképpeni szakképző (normál) osztályokra esik. Az alsó fokúak öt évfolyamúak és pedig három előkészítő, két szakképző (normál) osztályval. A tanulmányok mindkét fajta intézetben ugyanazok, a különbség inkább a tananyag mennyiségében és annak felosztásában, főleg pedig a szakoktatás sajátságában áll. Hogy a növendékek a szaktanfolyamra beíratassanak, kell, hogy az ifjak a 16., a leányok a 15. évet betöltsék legyén. Ez alkalommal előkészítő vizsgálatnak vannak alávetve és pedig írásbelinek és szóbelinek: a nyelvtan, számtan, katechismus és bibliai történetekből; hasonlóképp kell erkölcsi és egészségi bizonyítványt felmutatniok.

Oroszország. Az 1879—1884. évekről szóló miniszteri jelentések arról tanúskodnak, hogy a kik az elemi iskolákban tanítók kívánnak lenni, általában a pedagógiai intézetekben vagy a pedagógiai seminariumokban képzendők. És pedig az elsőben a felsőbb fokú — városi,

hat évfolyamú és osztályú — népiskolák, az utóbbiakban az alsóbb fokú, egy — háromosztályú falusi és pusztai iskolák számára. A pedagógiai intézetek tanulói általában az elemi iskolákat sikerrel végeztek közül vétetnek fel: a követelmény az, hogy egy évig, mint segédtanítók működtek legyen és 16-ik életévüket betöltötték. A pedagógiai seminariumok oly egyéneket vesznek fel, kik 18—22 év között vannak és a katonai szolgálat alól felmentvék.

Anglia. Az angol tanítóképzés, valamint a tanítóképző-intézet számára való előkészítés merőben elüt úgy az európai más országok, valamint az észak-amerikai Egyesült-Államok tanítóképzési rendszerétől. Míg ugyanis az elsők a gyakorlati kiképzést az általános és szakképzéssel párhuzamosan, sőt kapcsolatosan nyújtják; míg az Egyesült-Államok a tanítóképzés ideáljának azon szervezetet tekintik, melyben a szakképzés a teljesen befejezett általános képzésre van építve és a záró követ a gyakorlati képzés alkotja: addig az angol tanítóképzés a gyakorlati képzést előzetesen kívánja megadni. Az angol tanítóképzés a növendék-tanító (pupil teacher) rendszer. E rendszer helyi eltéréseket tüntet ugyan fel, de annak általános képe mégis a következő. A tanítói pályára lépni óhajtó ifjú vagy hajadon, már 13 éves korában, föltéve, hogy a népiskola VI. osztályát sikerrel végezte és 15-nél nem több éves, mint próbaéves, valamely főtanító (head teacher) vagy okleveles tanító iskolájába beléphet. Ha az illető ezen minőségben a második évben is meg akar maradni, a népiskola hetedik osztályából (az angol népiskola hetosztályú, melyet még a kezdők tanfolyama előz meg) vizsgát kell tennie. Ha a próbaéves növendék tanító akar lenni, orvosi bizonyítványt kell bemutatnia, melyben az illetőnek látása, hallása és fogainak állapotáról is kell a kiállító orvosnak véleményt mondania. Csak olyan iskolába fogadható növendék-tanító, melynél legalább két okleveles tanító van alkalmazva. A főtanító után 2, minden következő okleveles tanító után 1 növendék-tanító vehető fel. A növendék-tanítók idejük egy részét a felügyeljükkel megbízott tanítók iskoláiban töltik — az angol tanferfiak kívánsága az, hogy ezen hospitálás a két első évben heti négy, a két utolsóban heti hat félnapnál (meeting) többre ne terjedjen —; más részét elméleti képzésükre fordítják. A növendék-tanítók az első két évben csak hallgatnak és észlelnek, legfeljebb dolgozatok javítása, segédkezés a fegyelemben stb. bízható rájuk; a harmad- és negyedévesekre azonban egész osztályok is rájuk bízhatók. A tanferfiak óhajtják, hogy az ily osztályok 25 gyermeknél népesebbek ne legyenek. Szabályszerint a növendék-tanítónak minden nap vagy tanítania kell egy okleveles tanító előtt, vagy annak tanítását kell meghallgatnia. A növendék-tanítók tudományos oktatása vagy a főtanító által vagy az u. n. növendék-tanító központokon, vagy arra kijelölt középiskolákban, esetleg az university extension útján történik. A növendék-tanító minden év végén a kir. tanfelügyelő előtt, a negyedik év végén pedig valamely tanítóképző-intézet (training college) vizsgáló-bizottsága előtt vizsgát tesz. Ez utóbbi vizsga sikeres letétele után a növendék-tanító tanító-jelölt (queen scholar) lesz, s jogot nyer a képző-intézet két évfolyamára való felvételhez. A tanítójelöltségre jogosító vizsga tárgyai:

1. olvasás, 2. írás, 3. kiejtés (spelling), 4. nyelvtan, 5. francia, 6. latin (a tanítójelölti vizsgára a francia, latin, vagy a welsh nyelv választandó, de sohasem több, mint két nyelv), 7. számtan, 8. algebra 9. Euclides elemei, 10. földrajz, 11. történelem, 12. tanítás, 13. női kézi munka (nőknek), 14. zene (facultatív). 15. természettudományok (facultatív), 16. rajz (facultatív), 17. egyéb nyelvek (welsh, német, görög, héber).

Az Egyesült-Államok. Az észak-amerikai Egyesült-Államokban a közoktatásügy minden egyes állam belügye lévén, nagyon természetes, hogy azokban e pontra nézve is egyöntetűséget hiába keresnénk. Vanak ott sajátlagos tanítóképző-intézetek, tanítóképző-szakok az akadémiákon, középiskolákon (high school) és a városi képző-intézetekben. Az egyöntetűség létesítésének kérdése már a chicagói congressus megfelelő osztályában is foglalkoztatta amerikai collegáinkat. Brooks Eduard, a philadelphiai nyilvános iskolák felügyelője, a tanítóképzés ideálja gyanánt azon szervezetet állította fel, a mely pusztán csak a szak- és gyakorlati képzés munkáját végzi. Az ily intézetek előkészítő iskolái a nemzeti jellegű középiskolák (high school) volnának. Egy ily intézet mintaképe gyanánt a philadelphiai tanítónőképzőt mutatja be, melynek évek óta feladata a város tanítónőinek képzése volt. Ugyanezen kérdés foglalkoztatta az úgynevezett «tizenötös bizottság» első szakosztályát is, melyet a «nemzeti nevelésügyi egyesület» 1893-ban küldött ki Tarbell S. Horac elnöklete alatt. Ezen bizottság ugyanazon álláspontra helyezkedett, melyet Brooks E. már előbb felállított és kimondotta, hogy a tanítóképző-intézetekbe való fölvétel föltételei a következőkben határozatnak meg: a betöltött 18. év, az angol, mennyiségtan és természettudományokban való oly fokú jártasság, a melyben azok a középiskolákban taníttatnak, az angolon kívül legalább egy nyelv ismerete. A zene és rajzban való jártasság kívánatos. (L. Report of the Commissioner of Education. 1893—94. 473. l.)

Mindezek után azon kérdés merül fel, hogy mi hát az elmondottakból a tanulás? Egyszerűen az, hogy a tanítóképzésnek azon rendszere volna a leghelyesebb, melyben az előképzést a népiskolához szervesen kapcsolódó s helyes módszertani alapon nyugvó középiskola végezné; a tanítóképző pedig, mint minden liberális institutio, milyenek az orvosi, jogi, lelkészi stb. szakintézetek, végezné a maga sajátlagos munkáját. Ezen berendezés mellett szólna a helyes munkabeosztás elve is. Minthogy azonban a mi középiskoláink sem szervesen nem kapcsolódnak a népiskolához, sem magukban megfelelő szervezettel nem bírnak, és a mi fő, helyes módszertani alapon sem nyugszanak: kénytelen vagyok a mi tanítóképzésünknek mostani — elismerem fogyatékos — rendszere mellett nyilatkozni.

Hogy hasonlattal éljek, a mi közoktatásügyünk rendszere hasonlít egy olyan óriáshoz, ki gyermekcipőbe szorult lábakon jár s törzsén szintén gyermekfejet hord. A picziny lábak a népiskola, az óriás törzs a középiskola, illetőleg a gimnázium, a gyermekfej a főiskola. A mi tanügyünk legfőbb baja, hogy a mi középiskolánk mindent absorbeálni akar s részben teszi is. Akarja végezni mind a nép, mind a főiskola

munkáját. Ez magában nem volna a legnagyobb baj; a legnagyobb baj az, hogy ezen intézmény nem helyes módszertani alapon áll, illetőleg semmiféle módszer alapján nem áll. Hogy mily hátra vagyunk e tekintetben, annak igazolására csak azt vagyok bátor felhozni, hogy midőn közelebb közoktatásügyünk legfőbb intézője, a miniszter, a közoktatásügyi tanácsot, egy az eszmék régióiban szárnyaló beszéddel nyitotta meg: erre a közoktatásügyi tanács nagyon is nem ahhoz méltó tárgyalással válaszolt.

Ha orvos volnék, azt mondanám, hogy mi morbus gymnasiasticusban szenvedünk. Hogy mily ragadós e betegség, úgy azt mi sem igazolja fényesebben, mint az, hogy e betegséget csaknem minden intézetünk megkapta. A reáliskola alig alakult ki, máris bele esett, a polgári iskola ki sem alakulhatott és megkapta a bajt. És, hogy az általános contagiumból mi sehiányozzék, e ragály legújabbban még a felsőbb leányiskolákban is kezd pusztítani.

Melyik volna ezek után a jelenleg fennálló intézeteink közül a tanítóképzőknek legjobb első iskolája? E kérdésre, elvi álláspontból, csak azt lehet válaszolni, hogy a felsőbb népiskola. Ez intézet ugyanis, úgy tagoltság, mint módszer tekintetében, szervesen kapcsolódik a népiskolához, továbbá befejezett szerves egészet képez; míg ugyanaz sem a reál-, sem a polgári, sem a felsőbb leányiskolákról, sem a gimnáziumokról nem mondható. Itt azonban ismét van két baj. Az első az, hogy ez iskolanemet a fentebb említett morbus gymnasticus már majdnem teljesen kipusztította, a másik, a mi ebből folyik, az, hogy ez iskolákba ez idő szerint majdnem kivétel nélkül vagy csekély hian a legszatnyább tehetséggel megáldott egyének járnak.

Így állván a dolgok, nincs más mód, mint a tanítóképzők előkészítő iskoláit a felső népiskolák mellett, a közép- és polgári iskolák négy alsó osztályát is elfogadnunk.

Ha a tanítói pálya még mindig oly alacsony társadalmi színvonalon nem állna, ha a tanítói munka oly mostoha díjazásban nem részesülne: akkor azt mondanám, hogy emeljük a tanítóképzőket hat évfolyamra. E hat évfolyam első négy osztálya kiegészítené, illetőleg megadná az általános műveltséget; ez idő alatt módjában volna azt a munkát, melyet a középiskola rosszul végzett, kiigazítani, más oldalról egy befejezett képzettséget nyújtani; a két felső osztály pedig megadná a szakképzettséget. A négy első osztály helyes módszerrel végzett tanítása kellő szemléleti alapul szolgálna a két felső osztály szakmunkájának: mert jegyezzük meg jól, az a tanító a legjobb esetben nem úgy tanít, a mint őt a módszertanban elméletileg oktatták, hanem úgy, a mint őt egy bizonyos tantárgyban, a gyakorlatban vezették. Minthogy azonban egyelőre nincs kilátás arra, hogy a tanítói állás emeltessék, illetőleg oly javadalmazásban részesítenessék, mely a végzett munkával egyenértékű volna, kénytelen vagyok a tanítóképzők négy évfolyamával megelégedni. Szükségét érzem azonban ajánlani, hogy a közgyűlés határozatilag mondja ki, hogy a tanítóképzés fejlődésének legfőbb akadályát a tanítói javadalmazások csekélységében látja. A jelen viszonyok mellett az, a mit a néptanítók számára követelhetünk, a hatszáz

forint minimum. Ezen álláspontomból kifolyólag, természetesnek fogja a közgyűlés találni, hogy nem járulhatok a központi választmány azon javaslatához, melyet az a fejezet függelékében javasol. Nem pedig első sorban is azért, mert én a képzés eltéréseben, illetőleg különböző fokában a tanítói kar megosztását is látom; a mit ép az ügy érdekében nem tartok előnyösnek. Azonkívül a középiskolai hat osztály ép oly befejezetlen előkészültséget nyújtana, mint a négy osztály; sőt e mellett három év alatt nehezebben lehetne a hat év munkáját három év alatt kiigazítani, mint a négy évet négy év alatt. A mi a polgári iskola hat osztálya által való előkészítést illeti, úgy ezt teljesen illusoriusnak tartom azon egyszerű oknál fogva, hogy ilyen tényleg a gyakorlatban nincs. Ha már gyökeresen nem tudunk a bajon segíteni, legalább ne rontsunk.

A mi a választmánynak a szóban levő fejezet alatti egyéb javaslatait illeti, úgy azokra nézve készségesen elismerem, hogy azok a tényleges tanügyi viszonyoknak leginkább felelnek meg és így azokat a magam részéről is ajánlom. Igen helyesen tette a választmány, hogy a felvételre a minimális kort a 14. évben állapította meg; mert, ha a növendék iskoláit rendesen végzi, a közép- és polgári iskola negyedik osztályát éppen a 14-ik évvel hagyja el. A jelenleg érvényben lévő szabályzat által ép a tehetségesebb ifjak vannak a tanítóképzőkből kizárva. Hasonlóképp helyeslem azon ajánlatot, hogy a maximalis kor is megállapított; mert ép az erkölcsiség szempontjából nem helyeselhetem azt, hogy nagyon eltérő korú növendékek együtt neveltessenek. Sőt e tekintetben még tovább szeretnék menni: óhajtanám, hogy a maximalis kor a 18-ik évben állapíttassék meg. A mi a testi épséget illeti, óhajtanám, hogy az határozottabban körvonaloztassék. Így szükségesnek látnám a nagyobb fokú rövidlátás kizárását, valamint az angol gyakorlatnak azon intézkedését, mely a fogak épségének követelésére vonatkozik. Az elsőt azért, mivel a rövidlátás a helyes fegyvelmezést, a tanító részéről, teszi lehetetlenné; a másodikat azért, mivel a fogak hiányossága a szabatos beszédet gátolja.

Nemkülömben helyeslem a választmány azon javaslatát, mely a felvételi vizsgának a számításból való kihagyását ajánlja. Tudom én azt nagyon jól, hogy a különböző intézetek a haladás megállapítására különböző mértéket alkalmaznak; mindazonáltal azt mondom, hogy ha mi más intézetektől megvárjuk, hogy a mi bírálatunkat teljes értékűnek vegyék, ilyenekül kell nekünk is más intézetek hivatalos ténykedését elfogadnunk. Azonkívül egy-két rövid vizsgai felelet után correct ítélet bárkiről sem alkotható.

A 12. §-t a következő kiegészítés által ajánlom bővítendőnek: «Ha a tanári testület az igazgatóval vagy felettes hatósággal egyet nem ért, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz fellebbezhet. Ugyanazt teheti bármely szülő is.» Én ugyanis bármely ügyre nézve is nem tartom előnyösnek, ha az egyének sorsa fölötti intézkedés egyes emberek kezei közé tétetik le.

Végül még az utolsó pontra nézve van egy kis rövid megjegyzésem. A pont intentiójával teljesen egyetértek. Magam is azon véle-

ményben vagyok, hogy a növendék haladására, a gyakori intézet-változtatás felette hátrányos; azonban lehetnek mégis részint helyi, részint egészségi okok, melyek a növendéknek valamely intézetből egy más intézetbe való átlépését indokolják. Ezen indokokat az illető intézetek leginkább ismerhetik, tehát leghelyesebb volna, ha az e fölötti intézkedés nekik hagyatnék meg; csakis, ha a két intézet tantestülete, t. i. az, a melyikből a növendék kilépni akar és az, a melybe belépni óhajt, nem volna egy véleményen, volna a miniszterium intézkedése kikérendő. A magas kormány adminisztratív munkaköre úgy is felette tágkörű. Miért volna azt szükséges ok nélkül szaporítani.

Ezek volnának a kérdésben lévő szakaszra nézve szerény észrevételeim. Ily értelemben bátor vagyok azt a tárgyalás alapjául ajánlani.

Tanulmányi ügyek.

Előadó: **Krausz Sándor.**

Mélyen tisztelt közgyűlés! A javaslat III. részét az ú. n. tanulmányi ügyek teszik.

A) A ki ezen rész tartalmát figyelemre méltatta és összehasonlította egyrészt az 1868. XXXVIII. t.-czikkel és a tanítóképzésre vonatkozó rendeletekkel. másrészt az ezek alapján kialakult mai állapottal: az rendkívüli, a jelent felforgató újítást nem talál benne. És azt hiszem, ez nem rossz, hanem jó oldala a javaslatnak.

A XXXVIII. t.-cz. 82. §-a szerint minden tanítóképzőnek egy gyakorlóiskolával kell bírnia. Ennek a felekezeti képzők egy része, szám szerint 10, mai napig sem tett eleget. E tekintetben tehát javaslatunk hivatva lesz a XXXVIII. t.-cziknek érvényt szerezni.

Más tekintetben pedig a törvény jellegével kívánja felruházni azon fontosabb rendeleti változtatásokat, melyek a hazai tanítóképzés 30 éves fejlődése alatt a XXXVIII. t.-czikken megejtettek. Így tudvalevő, hogy a IV. évfolyam életbeléptetése csak rendeleten alapszik.

B) De ha a javaslat ezen részében nincsenek is a mai tanítóképzést alapjában felforgató reformok, mégis vannak benne *oly újítások*, melyek a *hazai tanítóképzés korszerű és egységes fejlődésének alapját fogják képezni*, melyek a *hazai tanítóképzők belételeiben, a tanításban és a nevelésben, a szükséges egységet, a szükséges rendet vannak hivatva létesíteni.*

Mert a hazai tanítóképzésben a tanulmányi ügyek tekintetében jelenleg nincsen egység, nincsen rend. Csak így lehetséges az, hogy itt-ott oly dolgok történnek, melyeknek egy nemzeti, melyeknek egy kulturállamban nem volna szabad megtörténniök.

C) Nem vitás többé, hanem égető feladat tehát, hogy a hazai tanítóképzést a tanulmányi ügyek tekintetében is rendezni kell. Az a kérdés csupán, vajjon a rendezés úgy, a mint azt a választmányi javaslat tervezi, a legmegfelelőbb-e?

Úgy a tanártestületek, mint tanítóegyesületek és egyesek bő anyagot és egyúttal alkalmat szolgáltattak a választmánynak, hogy egyrészt a közvéleményről meggyőződjhessék, és másrészt, hogy azután a reform legmegfelelőbb módját válaszsza. Vajjon sikerült-e a választmánynak, azt a közgyűlés van hivatva elbírálni.

D) Javaslatunk az egységes, korszerű fejlődést először is azáltal kívánja biztosítani, hogy az összes hazai tanítóképzőkre, tekintet nélkül azok jellegére terjed ki. Az uniformitást azonban nem túlozza, a mennyiben ismét valamennyi intézetnek a tanulmányi ügyek tekintetében bizonyos természetes eltéréseket, törvényes önkormányzatot megenged.

A javaslat ezen részének, sőt az egész javaslatnak leglényegesebb pontja azonban a 16. §, mely szerint az összes tanító- és tanítónőképzők oktatási nyelve a magyar. E nélkül a hazai tanítóképzés nem felelhet meg legfontosabb, nem felelhet meg nemzeti hivatásának. Mert általános nemzeti tanítóképzés nélkül általános nemzeti népnevelés nem gondolható!

Csodálkozunk azon, hogy a magyar nyelv sikeres tanítása a népiskolában lassú lépésben halad előre, és elfelejtjük, hogy ez másképp nem is lehet, míg a tanítóképzők jó része magyarul nem tudó, vagy alig tudó tanítókat nevel. E §. törvénybe iktatása nemzeti műveltségünk megerősítését fogja jelenteni. Ép azért a kormány ne rettenjen vissza e fontos lépés megtételétől. Nemzeti műveltségünk erősítése dicsőséges, a történet megörökítésére méltó tett, és ez a dicsőség azé a kormányé lesz, a mely ezt a fontos lépést megteszi.

Mínthogy ma még az általános képzést a szakképzéstől teljesen elkülöníteni, tehát külön intézetekre bízni nem lehet, a 14. §. bizonyára a m. t. közgyűlés helyeslésével találkozók.

A 15. §. a tantárgyak meghatározása, már inkább szolgáltathat alkalmat vitára. Így némelyek részletezni kívánták, mely neveléstani tárgyak tanítandók. Ez azonban a részletes tanterv és óraterv készítése szempontjából szükségtelen. A német nyelvet sokan csak mint szaktárgyat kívánják taníttatni. A választmány azonban a kötelező tantárgyak sorába vette és méltán, mert nekünk, mint kisebb nemzetnek, ezen a téren sem szabad elzárkoznunk a művelt nyugattól. Valamely világnyelv tanulása elsősorban a tanító intelligenciájának válik javára. Azonban a czelt nem szabad oly magasra kitűzni, illetőleg a fenforgó viszonyokhoz kell alkalmazni. (A tanítóképesítői magyarból németre való fordítás, és pedig valamely neveléstani szöveg fordítása, nehéz.)

A zenére vonatkozólag a testületek és egyesek azt kívánják, hogy némely ágai alól a növendékek fölmenthetőek legyenek. Tekintettel azonban az élet, a tapasztalat követelményeire, a választmány egyelőre a fölmentést nem tartotta megengedhetőnek.

A kézimunka is vitára szolgáltat alkalmat. Sokan, mint a tanítóképzés fölösleges terhét, törölni kívánják a tantárgyak sorából; mások csak mint késügyességet akarják; és elvileg ez utóbbiaknak van igazuk. A választmány azonban itt is a gyakorlati élet követelményeit szem előtt tartva, mint kézimunkát vette föl a tantárgyak közé. Vajjon azonban az osztályozásnál a kézimunka (és a gazdasági gyakorlatok) oly

elbírálásban részesítendő-e, mint a többi tantárgyak, mégis megfontolandó.

A 16. §-t illetőleg azon stiláris módosítást ajánlom, hogy az «általában» kifejezés kihagyassék. Továbbá, hogy a hittan az anyanyelven való tanítása csak a felekezeti intézetekre vonatkozhatik, és hogy a harmadik nyelvnek, a növendékek vidékenkénti anyanyelvének irodalmát tanítani nem szükséges, mert könnyen visszaélésekre szolgáltatathat alkalmat.

A 17. §. a tanterv tekintetében biztosítja az egységet, másrészt a felekezetek önkormányzatának tért enged s a testületek hozzászólását is lehetővé teszi.

A 19. §-ban a *gyakorlóiskolára* vonatkozólag a választmány, azt hiszem, eltalálta a többség fölfogását.

A mi pedig a *kisdedvőképzésnek a tanítóképzéssel való összekapcsolását illeti*, e tekintetben is a választmány határozata a lehetőség határáig ment el. Mert a kisdedvőképzés, mint szakképzés más, mint a tanítóképzés. Nem mondom, hogy a kisdedvő kisebb képzettséggel elégedjék meg, mint a tanító; hisz az ideális cél az, hogy úgy a tanító, mint a kisdedvő a legmagasabb képzést kapja. De mivel senki sem tagadhatja, hogy a 3—6 éves gyermek nevelése más sajátlagos ismereteket és ügyességeket föltételez, mint a 6—15 éves gyermek, és ismét mást az ifjúkorbeli növendék nevelése: ez oknál fogva a munkafelosztás elvét a nevelés terén is kell alkalmazunk és a kisdedvőképzést a tanítóképzéstől elkülönítenünk. Tekintettel azonban mai hazai állapotunkra, a választmány javaslatát erre nézve is elfogadásra ajánlom.

A 20. és 21. §-ok helyességéhez szó sem férhet Kár, hogy a kormány eddig az építkezéseknél a *pvillon-rendszert*, melyet mi jónak tartunk, egyetlenegy intézetnél sem valósította meg.

A 22. §-t illetőleg kívánatosnak tartom, hogy a részletes utasítások a hittanra nézve is pontosan szabják meg mi és miképen tanítandó (a felekezetek meghallgatásával). Különösen a vallás-erkölcstanra nézve volna ez kívánatos, mely a neveléstannak nagyon is lényeges része.

Üdvös újítást tartalmaz a 23. §. mely szerint az *osztályvizsgálat* csak egyes kijelölt növendékekre terjesztessék ki. A többi §-ok az egyik osztályból a másikba való átlépést, a javító, és pótló vizsgálatokat, az egyik intézetből a másikba való átlépést, a magántanulók vizsgálatait, az isk. év tartamát, a kötelező ünnepeket és az *intézeti fegyelmi eljárást szabályozzák*. Mindezen kérdések egységes rendezése nagyon szükséges, mert nekünk a szervezetet és a fegyelmet a korszerű nevelés követelményeivel összhangzásba kell hozni.

E) Ime, ezekben volt szerencsém a *tanulmányi ügyek* című fejezet tartalmát ismertetni.

A m. t. közgyűlés feladata most megvitatni:

a) Mennyiben kíván javaslatunk a meglevő 68. XXXVIII. t.-cikknek érvényt szerezni? (Gyakorlóiskola, intézeti kert, stb.)

b) Mennyiben akarja a törvény jellegével fölruházni azon fontosabb rendeleteket, melyek a 68. XXXVIII. t.-cikket megváltoztatták? (IV. évfolyam, stb.)

c) Mennyiben tartalmaz oly újításokat, melyek a hazai tanítóképzés korszerű és egységes fejlődését biztosítani hivatják?

d) Vajjon azon alakban, melyben a m. t. közgyűlés elé hoztuk, a legmegfelelőbb-e?

A magam részéről a választmány javaslatát elfogadásra ajánlom.

Tanári testület és igazgatás.

Előadó: **Felméri Albert.**

Tisztelt közgyűlés! A nélkül, hogy a tárgyalás alatt levő választmányi javaslat bármelyik pontjának fontosságát kétségbe vonnók, kénytelenek vagyunk elismerni, hogy a *tanáritestület és igazgatás* cz. fejezet az, melynek tapintatos és szerencsés megoldásától függ nagyrésztben a javaslat sikeres és célravezető megállapítása.

Ha valahol igaz, így itt kétszeresen áll azon elv, hogy nem a szervezet ξ -ai, hanem az egyének tudása, lelkiismerete, tapintata s nevelői művészete képezi a dolog lényegét; mindazonáltal mi, kik előbb mint növendékek s később mint tanárok szemléltük s kísértük tanítóképzésünknek az utóbbi 30 év alatti fokozatos fejlődését, leginkább meg vagyunk arról győződve, hogy az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk idevonatkozó része is nagyon megérett az alapos revizióra. Épen ezért szükséges, hogy e pontnál is megnyilatkozzék a tapasztalat eredménye, a tanítóképző tanárok véleménye, hogy a törvény ezen részének átdolgozásánál irányadóul szolgáljon a revíziót intéző szakköröknek. E vélemény-nyilvánítás azonban legyen igaz és őszinte, hogy óhajtasaink és törekvéseink annak idején figyelembevehetők legyenek s így segítsük elő a törvény idevágó részének *alkotmányos* szellemben leendő átdolgozását.

Az apróbb részleteket természetesen a szolgálati pragmatika s a kibocsátandó ministeri rendeleteknek tartván fenn, a választmányi javaslat vezéreszméi szerint meg kell állapítanunk a tanári testületek tagjainak számát és alkalmazását, felelősségi körét, jogait és kötelességeit, heti órájának összegét; az igazgató különös kötelességeit, alkalmazását és végül az áthelyezések jogi föltételeit. Határozataink által elő kell segítenünk kellő számú és szakszerűen képzett tanárok jövőbeli alkalmazását; meg kell szüntetni azon akadályokat, melyek oly sokszor tették lassúvá az eddigi fejlődést, meg azt az anomáliát, hogy tanítóképzőket egy egészen idegen elemekből összeállított testület, az igazgató-tanács vezesse. A törvényben lehetővé tenni, sőt biztosítani kell az igazgató és tanárok közötti egyetértést, működési összhangot s általában azon jótékony testületi szellemet, mely nélkül a tanítóképzők jövőbeli felvirágzása nem képzelhető. A tanítóképzők belső életét jellemezze a szabadság, békesség és fáradhatatlan működési buzgóság. Az intézet szellemi vezetője az igazgató, de a szellemi ügyek irányítása a tanári testülettel közös feladat. Az igazgató ne jogaival, hanem tudásával s egyéniségével imponáljon, a tanárnak jogai megfelelők legyenek fárad-

ságos kötelességeivel, a tanári testület elvei, nézetei érvényesüljenek az intézetek belső életében, vagyis az intézet vezetése, igazgatása, szellemi, erkölcsi és anyagi ügyeinek intézése a tanártestület joga, mely egyénileg és együttesen felelős az intézet összes ügyeiért; ennek keretében az egyes tanár felelős a maga működéséért, az igazgató a maga törvényes intézkedéseiről, a tanári testület pedig a maga határozatairól.

Ezen szerencsés elveken alapszik buzgó választmányunk javaslatának «a tanári testület és igazgatás» cz. része, melyet egészében elfogadok, s csupán előadói kötelességemből kifolyólag van szerencsém a kérdés fejtegetésének során a Magyar Tanítóképzőben fölmerült egyes véleményekre föl hívni a t. közgyűlés figyelmét. Némelyek a tanítóképzők hivatalos tekintélyének emelése céljából azon eszmét vetették föl, nem volna-e szükséges, hogy az igazgatókat, mint a középiskoláknál, a király nevezze ki; sőt az önkormányzat elveinek is vannak hívei, hogy t. i. úgy, a mint ez most a protestáns iskoláknál van, s a mint a főváros is czélozza, az igazgatókat a tanári testületek kebelükből 3—4 évre válaszzák; felmerült az az eszme is, hogy nőképzőknél férfiak is lehessenek igazgatók s ezen esetben az internátus fölötti felügyelet egyik r. tanítónőre bizassék; mások bizonyos megszorított jogkörrel az igazgató-tanács további főnállását óhajtják; az általános vélemény pedig az, hogy a szellemi ügyek vezetése az igazgatóról a tanári testületre ruháztatván, még ezen esetben sem lehet az igazgatók vállain oly sok és sokféle terhet hagyni s az irodai és gazdasági (internatus vezetői) elfoglaltság alul fölmentendők.

S midőn ezen tanítóképzésünk szebb jövőjének biztosítására szolgáló javaslat feletti tanácskozássra hívom fel a t. közgyűlést, óhajtom, hogy higgadt s az ügy iránti nemes lelkesedéstől áthatott vitatkozásunk folyamán tegyünk bizonyosságot arról, hogy szavainkat az őszinte meggyőződés sugallja; harcot nem folytatunk az igazgató-tanácsokkal, melyeknek tagjait egyéniségükben méltó tiszteletben részesítjük, buzgóságukat s igen soknak kiváló tehetségeit elismerjük, mert nem személyek, hanem egy intézmény ellen küzdünk, melyre hitünk szerint a képzőknek szükségök nincs. Az igazgató és tanártestületek jogkörének megállapításánál bizonyítsuk be, hogy igazgatót és tanárokat a kölcsönös becsülés és kartársi szeretet köt össze most is s nem egymás megrontására, hanem az igazságos jogfelosztásra törekszünk, mert ettől várjuk az ügy kedvező kifejlődését s a tanári önérték és lelkesedés fölemelését. Némuljon el hát e perczen az elmúlt 30 esztendőnek netán átélt szenvedése és keserősége; hallgasson el a visszatörlesztés harczra hívó szózata, ne szaggassuk fel az idők folytán beheggedt sebeket, hanem, ha van még szív, mely még mindig sajog, gyógyítsa meg azt a közeli szebb és boldogabb jövő kedves és megnyugtató reménysége.

Ezek után van szerencsém választmányunk javaslatának ezen részét a t. közgyűlésnek általánosságban leendő elfogadásra ajánlani.

Fizetés- és nyugdíjügy.

Előadó: **Ujvári Mihály.**

Mélyen tisztelt közgyűlés! A tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézeteknél működő tanerők fizetése jelenleg a legtarkább mozaikot mutatja. E mozaikszerűség legközelebbi okát a nevezett intézetek tanárszemélyzetének különböző képzettségi fokában találok. A távolabbi okot meg a nevezett intézetek újabbkori keletkezésére vezetem vissza. Ugyanis: míg középiskoláink tanárszemélyzete már ősidőktől fogva részesült olyan-amilyen egyöntetű képzésben, az újabbkoriak számára pedig már jó ideje hogy fennall az ország két tudomány-egyeteméhez csatolt két, egyöntetűen szervezett tanárképző-intézet: a tanító-, tanítónő- és óvónőképzők vették — különösen egyelőre — a tanárszemélyzetet onnan, a honnan kapták, t. i. részben a korábbi szervezetű középiskolákból, részint egyebünnen.

A különböző minőség oka annak is, hogy a fizetésrendezésről szóló 1893. évi IV. t.-czikk nincs a középiskolai és képzőintézeti tanárok között s intéző helyen méltányosnak ösmert és elfogadott paritás elve szerint teljesen végrehajtva. És úgy látszik: nem is lesz. Nem is várható, hogy döntő helyen siettesék mindaddig, míg a képzőinknél alkalmazandó tanárok a középiskolaikkal való paritást a képzés és különösen a képesítés egyöntetűségében is el nem érik. Az előttünk álló javaslat *a képzőintézeti tanárok mindenikétől egyforma képzettséget kíván, minden tanárra egyenlő kötelezettséget ró s így önként következik, hogy mindenkiünknek egyenlő alappfizetést kíván biztosítani.* Megjegyezni kívánom, hogy az elemi tanító-, tanítónő- és óvónőképzőintézeti tanárok fizetés ügyeiről van most szó; a polgári isk. tanítóképzők tanarainak fizetésügye külön törvény keretében tartozik.

Különbséget a fizetések között ugyanazon munkakört betöltő egyéneknekül egyedül a működési évek száma és a működés helyének (főváros, költségesebb, élhetőbb városok) különleges életviszonyai okozhatnak. Méltányos tehát, *hogy az alappfizetés a működési évek számával emelkedjék,* továbbá szükséges, hogy azok *a kik nehezebb megélhetéssel járó városokban működnek, külön helyi pótlékot kapjanak.* Valamely tanár munkásságának kiválóságát nem szabad fizetésemeléssel jutalmazni; e helyett ott van a magasabb megbízatus, avagy a czimadományozás és esetleg az elismerő okirat az előjárók részéről. Ha valamelyikünk ugyanazon körben jobban teljesíti kötelességét, mint egy másik kartársunk, elégedjünk meg az erkölcsi elismeréssel. Viszont: a ki kötelességét hanyagul teljesíti, azt ne sújtsuk a fizetésletrán való megállításával, hanem mostani körből megfelelőbb működéskörbe leendő áthelyezéssel, esetleg nyugalmobaküldéssel.

És itt már most azon kérdés merül fel, czélszerű-e a tanárokat, mint a többi közigazgatási és más kormányzati hivatalnokokat, ugyanazon elvek szerint fizetési osztályokba szorítani, avagy szükséges-e a tanárok különleges viszonyaira való tekintettel, a tanárok számára külön

fizetési törvényt alkotni? Nyitott ajtót akarnék betörni, ha bizonyítanám, hogy az 1893. évi IV. t.-cz. elvei szerint keresztül vitt osztályozás sem a tanárok, sem az intézetek, különösen képzőintézeteink érdekeinek meg nem felel. Tiltakoztak is az összes tanárok a fenti törvénybe való szorítás ellen annak megalkotása előtt s addig nem fognak nyugodni, a míg nem sikerül nekik ama törvényt alkotmányos úton megváltoztatni. Hogy ezen küzdelem sokáig fog eltartani, az bizonyos; de hogy a tanárok győzelmével fog végződni, arról tanuskodnak az eddig szerzett tapasztalatok. A mi a tanítóképzőintézetek érdekeit illeti, ki kell emelnem, hogy itt nincsenek u. n. fakultatív tantárgyak. Ezek nem lévén, a tanároknak különböző sorozatba való osztályozásával kár okot szolgáltatni növendékeinknél ama nézet keletkezésére, hogy tehát a tantárgyak fontosságában is rangfokozat van s az alsóbb rangfokon álló tanár kezelte tárgy a kezelő rangfokozatának felel meg.

Az 1893. évi IV. t.-cz. életbeléptetésének 5-ik esztendéjében. a mikor a törvény nagyrészt végre van hajtva, általános az elégedetlenség. De ezen kívül még egyebet is tapasztalunk. Bizonyosfokú bizalmatlansággal kísérjük az egyik fizetési osztályból a másikba történő kinevezéseket, úgyszintén az egyes rangsorozást is. Tapasztaljuk azt, hogy a fővárosi tanárok a vidékiek rovására foglalják el a magasabb fizetési osztályokat, a mi újra csak az intéző körök iránti bizalmatlanságot növeli. Pedig mindezt ki lehetne kerülni a *tanárok számára biztosítandó helyi pótlékok által*. Az egyes tanárok kiválóságát sem szabad a többi kartársak megelőzésével az egyik osztályból a magasabb osztályba való egyszerű kinevezéssel jutalmazni, a miről különben már előbb volt szó.

Azt sem tartom épen talpraesett eszmének, hogy a tanárok és igazgatók az iskolák neme és az alkalmazás minősége szerint külön-külön csoportokat (status) képeznek s hogy a fokozatos előléptetés ezen csoportozott létszámon belül az abba történt kinevezés kelte szerint történik. Ennek súlyos következményeit érezzük különösen mi képzőintézetiek, a kiknek kevés számú csoportokban kell az előhaladást bevárunk. Így keletkezett ama visszas helyzet, hogy pl. egyik-másik igazgató, ha rendes tanárnak maradt volna meg, a VIII. fiz. osztály első fokozatába került volna, mint igazgató pedig a VIII. fiz. osztály 3-ik fokozatában rekedt meg. Az előléptetési viszonyok nyomorúságát általában azok érzik leginkább, a kik kevés egyénből álló létszámban vannak. Ezen bajokon gyökeresen nézetem szerint csak úgy lehetne segíteni, ha *az összes tanárok és igazgatók az iskolák nemére való tekintet nélkül egyedül az első kinevezés kelte szerint egyetlen egy státust alkotnának*. Az igazgató megtartaná rendes tanári rangsorát, az igazgatói teendők végzéseért pedig a nyugdíjba is beszámítandó pótlékot élvezne. Ily körülmények között a VII. fiz. osztály is megnyílnék.

Az előbbieken vázolt fizetésrendezés maga után vonná természetesen az 1893. évi IV. t.-cz. gyökeres megváltoztatását, illetve a tanárok számára külön fizetési törvényt alkotását, a mire a közelebbi években, sajnos, kevés kilátásunk van!

A magyar tanítóképzés szent ügye kívánja, követeli, hogy az mentől előbb reformaltassék s hogy ezáltal népoktatásunk biztos alapo-

kon fokozottabb mértékben fejlődjék s gyorsabban haladjon a tökéletesedés felé. Ezen sürgösséget szemelőtt tartotta választmányunk, a midőn a tanítóképző-tanárok fizetésének rendezésénél *alapul elfogadta az 1893. évi IV. t.-cz-et, elvileg azonban az öndllő és a tanári működés sajátságos jellegének megfelelő fizetésrendezést óhajtja s ily irányban fog a jövőben működni.*

Az előttünk álló javaslat szerint az összes áll. tanítóképző tanárok, tehát rendes-, zene-, rajz-, tornatanárok és a gyak. isk. tanítók, nemkülönben a rendes tanítónők is, a IX. fiz. osztály 2-ik fokozatába 1200 frt alapfizetéssel és megfelelő lakásfizetéssel nevezetnek ki s fokozatosan a VIII. fiz. osztály első fokozatáig (1800 frt alapfizetés) haladnak, az összes létszám fele a VIII. fiz. osztályba kerülven.

Az igazgatók a VIII. fiz. osztály 2-ik fokozatába 1600 frt törzsfizetéssel és megfelelő lakáspénzzel nevezetnek ki s fokozatosan a VIII. fiz. osztály első fokozatába (2400 frt) lépnek elő.

A tanítóképző-intézeti főigazgatók fizetését a «Felügyelet» cz. fejezet 70. §-a állapítja meg. E szerint a főigazgató a VI. fiz. osztályba (2500 frt alapfizetés és megfelelő lakáspénz) nevezetik ki.

A tanárok előhaladása nagyon korlátolt. Igazgató sem lehet minden arra való rendes tanár s így sok kiváló tanár egész működése alatt csak a fizetési osztályokon (IX. és VIII.) belül részesülhet jó hosszú időközökben 100–200 frt fizetésben. Az előhaladás pótlására szolgál az ötödéves pótlék, mely ez időszert a rendes tanároknál és a gyak. isk. tanítóknál 100 frt, a többi tanároknál törzsfizetésök 10⁰/₀-a. Az ötödéves korpótléknak 100 frtban való megállapítását közoktatásügyünk jelenlegi vezetője sem tartja méltányosnak s a képviselőházban tett kijelentései alapján bizton remélhetjük, hogy a 200 frtos quinqueniumot még ő maga fogja életbeléptetni. Biztosíték arra szeretett miniszterünk tapasztalt erélye és a tanárok és tanítók iránt kimutatott jóakarata. Javaslattunk szerint a véglegesen alkalmazott áll. tanítóképző-intézeti összes tanárok, tanítónők, igazgatók és főigazgatók 200 frt ötödéves korpótlékban részesítendőek.

A Budapesten és drága vidéki városokban működőknek javaslatunk a helyi viszonyoknak megfelelő helyi pótlékot kíván biztosítani, mely helyi pótlék természetesen előléptetés esetén is megmarad.

Itt czélszerűnek találom egyuttal közgyűlésünk emlékezetébe hozni ama méltánytalanságot, a mely a fizetésrendezések előtti időben az előléptetési szomorú viszonyok következtében azon segédtanárokat érte, a kik önhibájokon kívül 5—15 esztendeig működven e minőségben, 100 frt helyett 45–60–80 frtot kaptak és kapnak ötödéves pótlék fejében s e csonka pótlékuk még akkor sem egészítettett ki 100 frtra, a mikor rendes tanárokká léptek elő. Az ebből eredő kár az illetőkre nézve évenként lényeges veszteséget jelent. Sőt az ily tanárok még nyugdíjaztatásuk alkalmával is csak keserűséggel gondolnak majd vissza segédtanárkodásuk idejére.

Javaslattunk 44. és 46. §-a szerint a felekezeti, községi és magánjellegű tanító-, tanítónő- és óvóképzők tanárai, tanítói, tanítónői és igazgatói az államiakkal egyenlő javadalmazásban részesítendőek.

A nyugdíjügyre térvén át, felemlítem, hogy javaslatunk az áll. igazgatók, főigazgatók, tanárok és tanítónőknél az 1885. évi XI. t.-cz. szabályait tartja irányadóknak. Ezek szerint 30 évi szolgálat után az utolsó évben élvezett fizetés jár teljes nyugdíjösszeg címén. Az özvegyek és az árvák ellátásáról is a fenti t.-cz. gondoskodik. A fent említett t.-czikk 39 ik §-ának abbéli takarékoskodó rendelkezését, hogy nevelési járulékot az özvegy csak azon esetben kap, ha «legalább 3, még anyai ellátás alatt álló gyermeke van», a t. közgyűlésnek szives érdeklődő figyelmébe ajánlom.

A nem állami képzőint. igazgatók és tanárok az 1894. évi 27-ik t.-cz. szerint létesített orsz. tanári nyugdíjintézetbe veendőek fel s ezen törvény szabályai szerint nyugdíjazandók.

Magától értetik, hogy a javaslat alapelvénél fogva a gyak. isk. tanítókra nézve az 1891. évi 43-ik t.-cz. 1. §-a hatályon kívül helyeztetik s a gyak. isk. tanítókra nézve is az 1885. évi VI. t.-cz. alkalmaztatik.

Tisztelt közgyűlés! A választmányunk által kidolgozott és ime előterjesztett javaslat V. fejezete a képzőintézeti tanárok, tanítónők, igazgatók fizetés- és nyugdíjügyét érdekeinknek megfelelőleg óhajtja rendezni s ép azért az egész fejezetet általánosságban, mint részleteiben a t. közgyűlésnek elfogadásra nyugodt lélekkel ajánlom.

Felügyelet.

Előadó: **Scherer Sándor.**

Midőn a tanítóképző-intézetek szervezetéből azok «Felügyelet»-ére vonatkozó és a nagybuzgóságú, igen tisztelt választmány által megállapított 8 §-ból álló határozatot bemutatom és elfogadásra ajánlom, eleve kijelentem, hogy nem számítok azoknak általános és egyhangú elfogadására, mert a millennáris évben megtartott kongressusi ülés két előadójának és a tárgyhoz szólóknak véleményei e tárgyban merőben divergálóak voltak.

Dr. Kovács Fános úr, egyesületünknek tisztelt alelnöke akkori előadó kétségbe vonja azt, hogy a czélszerű felügyelet a képzők működését eredményesebbé tudja tenni; a népoktatás ügyének emelőjét a helyes tanárképzésben és a képzők államosításában találja, a felügyeletet pedig nélkülözhetőnek véli.

Scherer Sándor kívánja a gondos, éber felügyeletet, az iskolai belső életre, mely az intézeteknek olykor nem a kellő határozottsággal egy cél felé irányuló működését szabályozza, azt rendszeresebbé, következetessé és gyakorlatibbá teszi, és az eredményt biztosítja.

Ezért jelen iskolaügyi szervezetünkben kifolyólag a képzők felügyeletét három fokban jelöli meg.

Az alsó-fokú felügyelet szerinte a vármegyei *tanfelügyelőt* illeti, kinek hivatalából kifolyólag kötelessége kerületének mindenfokú nép-

oktatási intézeteivel megismerkedni és azok között a természetes egészséges kapcsolatot fentartani.

A *középfokú* felügyelet illeti a miniszteri biztost vagy a választmány javaslata szerint a képző-intézeti *főigazgatót*, mint a felügyeletnek legfőbb tényezőjét.

A *III. fokú* vagyis főfelügyeletet a közoktatásügyi miniszter gyakorolja.

A kongressus az idő rövidsége miatt nem hozhatott határozatot e tárgyban.

Egyesületünk választmányának oly kitartó munkássággal folytatott tárgyalásai során kimondotta a felügyelet *szükségességét* és a másodsorban vázolt 3 fokú felügyeletből a közép és legfelsőbb felügyeletet részletes körülírással beiktatta a tanítóképzők szervezetébe.

Tisztelt közgyűlés! Nem terjeszkedem ki a felügyelet fogalmának neveléstani értelmezésére, csak röviden megemlítem, hogy a helyes és czélszerű felügyelet lényeges tényezője az egyéni nevelésnek, az emberképzésnek. A tanítóképző műve is első-sorban nevelés, tehát ebben sem nélkülözhetjük a felügyeletet; a tanítóképzőintézeti felügyeletnek szakképzés, politikai és iskolai adminisztráció szempontból megvan a maga jogosultsága, a felügyeletről való gondoskodás *az államnak kötelessége*.

A czélszerű iskolai felügyelet áldásos eredménye látható a középiskoláknál, melyeknek külső ügyei és belső élete és a 83. t.-cikkben kapott új szervezete és évenkénti főigazgatói ellenőrző látogatások nyomán a magyar nemzeti államiság szempontjából oly szerencsés fejlődésnek indultak.

A felügyelet szükségességéről meggyőződve, a választmány tehát helyesen felvette a felügyeletet a képzők szervezetének IX. pontjául.

A javaslat lényege a következő:

A 69. §. első pontja kimondja, hogy a hazai összes tanítóképzők felett a felügyeletet a *miniszter* gyakorolja. A felügyelet közvetlen tényezői, a tanítóképző-intézeti *főigazgatók*, az 5 kerületbe osztott ország minden kerületének élén állanak.

A 70. §. kimondja, hogy a főigazgatót a miniszter előterjesztésére Ő Felsége a király nevezi ki, megszabja a főigazgató fizetését, s 5-öd éves pótlékot 200 frtban állapítja meg.

A 71. §. kimondja, hogy felügyelő hatásköre minden kerületbeli tanítóképzőre kiterjed. A főigazgató teendői:

1. Végrehajtja a miniszter rendeleteit.
2. Évenként legalább egyszer meglátogatja az intézeteket.
3. Személyesen meggyőződik, vajjon megfelel-e a tanítás a tantervnek.
4. Felülvizsgálja a tantárgy felosztását, óratervet, tankönyveket, jegyzeteket, intézeti szabályokat, felszerelést, az épület berendezését, egészségügyi viszonyait, az intézet vagyoni kezelését a tanárok fizetés és nyugalmdíját.

Igen fontos teendőjét a 72. §. szabja meg, melynek értelmében a főigazgató, az egész országban államosítandó tanítóképző-intézetek képe-sítő vizsgálatain elnököl és az okleveleket aláírja.

A 73. §. szerint a főigazgató a kerületében levő tanfelügyelőktől népiskolai tapasztalataikat bekéri és figyelembe veszi, vagy az esetleg iskolalátogató képzőtanárok jelentéseit is tudomásul veszi.

A 74., 75. és 76. §§. biztosítják a kormány ellenőrző jogából, kifolyólag ama eszközök használatát, melyekkel a főigazgató által észlelt hibák orvosolhatók.

Tisztelt közgyűlés! Az előadott pontok az iskolai felügyelet kérdésében, hosszas tapasztalat s megfigyelésnek eredménye. Törvénybe iktatásuk és végrehajtásuk, hivatott férfiak közreműködésével, bizonyára meghozza a kívánt sikert, miért azokat elfogadásra ajánlom.

Kath. tanítóképző-tanárok nyugdíja.

Előadó: **Herchl János.**

Mélyen tisztelt közgyűlés! Az alkotmányos korszak egyik kiváló törvényhozási alkotását, az 1894-ik évi XXVII. törvénycíkket, mely a nemállami tanárok nyugdíjazásáról szól, nemcsak a szorosan vett tanügyi körök, hanem a nagyközönség is örömmel vette. Hivatása ezen törvénynek a százados fejlődés közben kialakult nyugdíjgyakorlatot egységessé tenni, a tanügy minden munkájának, tekintet nélkül az iskola jellegére, egyforma mértékkel a nyugdíjellátást kiszabni.

A «Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesület»-ének minden egyesületi tag érdekeit egyforma buzgósággal és szeretettel gondozó válaszmánya az említett törvény életbe léptetése terén mutatkozó jelenségeket oly természetűeknek találja, melyeknek sanálása nemcsak e törvény intenciójából következik, hanem a tanítóképzésnek és ezen ügy munkásainak, valamint az iskolafentartóknak is jól felfogott érdeke.

Ugyanis az 1894-ik évi XXVII. t.-cz. alapján létesített tanári nyugdíjintézet állapotáról szóló, a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr által az év elején a törvényhozás elé terjesztett jelentésének statisztikai adatai szerint az új nyugdíjintézetnek önkéntes jelentkezés alapján 77 iskolafentartó 607 tanári állás összege erejéig tagja. Ezek között róm. kath. tanítóképzőintézeteket fenntartó hatóság azonban csak 2 van, melyek összesen 5 tanítóképző-intézeti tanári állást biztosítottak.

Nem következik mondottakból, mintha ezen intézeteknél ennél több tanári állás biztosítása szükségessé nem válnék. A statistika az ellenkezőjét mondja.

A róm. kath. tanítóképző-intézetek és az ezeknél szolgáló tanároknak a legújabb miniszteri jelentésből merített statisztikai adatait a következőkben használom fel. Van az országban róm. és görög kath. tanítóképző-intézet összesen 34, melyekben, az óraadó tanárokat nem tekintve, 242 véglegesített tanár működik. Ha e 242 állásból 10-et elvonunk, melyeket a tanulmányi alap lát el, és 100 állást elveszünk, melyeket szerzetesrendi tagok töltenek be, még mindig (242—110) 132 állás marad,

melyeknek helye az új nyugdíjintézetben lenne. Tegyük fel végül még azt is, hogy fenmaradt 132 állás fele világi papokkal van betöltve, kik idővel talan magasabb papi ellátást elérve, a kathedrát elhagyják, még akkor is 66 családfentartó sorsáról van szó?

Összefoglalva a tanulságot, mondhatjuk: 66 tanári állás közül az új nyugdíjintézetnél biztosított 5, mi ezen összegnek csak 8⁰/₀-a, Hát a többi 92⁰/₀-kal mi lesz?

61 családfentartó jövője, azt hiszem, igen tisztelt közgyűlés, még ha nem is tanári családról volna szó, minden érezni tudó embernek, annál inkább tanárnak, ki a humanizmus evangéliumának hivatott hirdetője, elég anyag a töprenkedésre. Embertársi kötelesség és semmi más, törekedni, hogy a magyar tanítóképzés ügyének eme lidércze is végre valahára csak az annalisokban mint «néhai» registráltathassék. Nem fogom az érzelem húrjait pengetni, megszólalnak azok maguktól, ha ezen családfentartók valószínű küzdelmeire utalok. Nem kell mondanom, hiszen köztudomású, hogy a kath. képzők cziviltanárai emberi erőt felülmúló munkájukért mennyire szerény díjazásban részesülnek, melylyel a jelennek anyagi szükségleteit is alig fedezhetik, jövőjükről tehát semmiképen nem gondoskodhatnak. Ha pedig az idő előtt kimerült, munkaképtelenné vált tanár a kiérdemelt nyugdíjat fentartójával szemben reclamálandja, a legkedvezőbb esetben is egy évi húza-vona után juttatnak talán neki — ha nem is a legjobb szívvvel — valamit, miből még alaposabban nyomoroghat. De ha a családfentartó kidől, ki lesz hátrahagyott övéinek tanácsadója, ügyüknek önzetlen utánjárója, és addig is eltartója? A becsülettel végzett munkának tudata még nem ad hajlékot, a sorsban való megnyugvás eledelt!

Azért mindnyájunknak e kérdésben csak az a nézete, csak azon óhajtása lehet, hogy ezen, kulturállamban nem tűrhető állapotoknak minél előbb vége szakadjon. Miért is az egyesület választmánya azon lehető húzavonákat szem előtt tartva, melyek — az e kérdésben általános konstatalható tájékoztatlanságot tekintve — a kath. tanítóképző tanár rokkantsága, de még inkább hozzátartozóinak hátrahagyása idején a nyugdíjkiszabás körül felmerülhetnek, a következő határozati javaslatot terjeszti elfogadás végett a mélyen tisztelt közgyűlés elé:

A «Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete» közgyűléséből a katolikus tanítóképző-intézeti tanárok nyugdíjkérdésében felirattal járul a vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz, melyben, tekintettel arra, hogy az 1894-ik évi XXVII. t.-cz. alapján létesített nyugdíjintézetnél eddig csak 5 kath. tanítóképző tanár biztosított, kéri a minister urat, hogy a többi, ez új nyugdíjintézetbe fel nem vett kath. tanítóképző tanárok nyugdíjkérdését országos decisióval úgy rendezni méltóztatnék, a mint nyugdíjügyekben az állam a saját tanárai nyugdíj-ellátásáról, valamint özvegyeik és árváik ellátásáról gondoskodik.

Kérünk szolgálati szabályzatot.

A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének a f. é. szeptember 4—6-ig tartott közgyűlése a törvénytervezet 41. §-ában kimondotta: «A vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárok, tanítók, tanítónők, igazgató-tanárok szolgálati viszonyait külön rendeletben részletesen szabályozza» A közgyűlést az a felfogás vezette e határozat hozatalában, hogy az intézetek zavartalan és sikeres működésének alap-feltétele az intézeti tanítói személyzet szolgálati viszonyainak helyes és részletes szabályozása. Ha a tanító működését a szervezetet fentartó vérhez hasonlítjuk; úgy a véredény, a mely az éltető nedvet a rendes menetben megtartja, a szolgálati szabályzat.

Ma azonban úgy állunk, hogy fennálló törvényeink és szabályzataink elégtelenek a tanítói személyzet működésének oly irányban való rendben tartására, a mint az az egyes intézetek s a tanítóképzés érdekeinek megfelel.

A mi törvényeinket illeti: az 1868. XXXVIII. t.-cikknek két paragrafusja megszabja a tanárok létszámát és fizetését (84. és 85. §§.), a 95. §. pedig kimondja, hogy «az intézet épületében a rendet és tisztaságot az igazgató tartja fenn»; a törvény a tanároknak csupán azt a jogot biztosítja, hogy a tanulók fegyelmi ügyeiben első fokon ítélnék (97. §.), egyikben az intézetek minden ügyeit az igazgató tanács intézi (99—101. §.). A törvénynek ez a hiányossága nemcsak az állami, hanem a *felekezeti* képzőkre is káros visszahatást szült. Ez utóbbiak közül főleg azokban, a melyekben zsinati törvények és egyéb határozatok nem védik a tanárokat, teljesen a fentartó hatóság kegyeinek vannak kiszolgáltatva. Ez intézetekben rendelkezik az igazgatótanár, azután a papi igazgató, az egyházmegyei főtanfelügyelő, az egyházi főhatóság, a megyei tanfelügyelő (legújabbban még a közigazgatási bizottság is) s még sincs bennök rend; a tanár pedig csak urat ismer maga fölött és kötelességet, jogai azonban nincsenek.

Mind az állami, mind főleg a felekezeti képzők érdekében szükséges az, hogy a tanárok szolgálatának sarkalatos tételei, a legfőbb jogok és kötelességek *törvényben* határozottassanak meg oly módon, a mint azok az országos egyesület szeptemberi közgyűlése által elfogadott tervezetben foglaltatnak. Az állam által fentartott tanítóképzők számára azonban legalább egy ideiglenes, a törvény revíziójáig érvényes szolgálati szabályzat már most, minden nehézség nélkül kiadható. Ilyenmő szabályzat készítését, a mely szolgálati viszonyainkat a maga egészében felölelné és megállapítaná, főleg két körülmény teszi égetően szükségessé. Az egyik az, hogy kötelességeinket és jogainkat egy elavult rendelet, t. i. a tanítóképzők igazgatásáról az 1877-dik évben kiadott szabályzat szabja meg, a melyet azóta mindössze három kisebb rendelet és két miniszteri döntvény egészített ki vagy módosított. A másik körülmény az, hogy a képzőknek nincs egységes felügyelete, a mai felügyeleti rendszer pedig nem, hogy gátat vetne, hanem kedvez a

tanítóképzők ötletszerű és egyenetlen fejlesztésének, a tultengéseknek vagy visszafejlődéseknek, a mely körülmények az egyes intézetek fejlődésében gyakori zökkenéseket, a tanítói testületek működésében egyenetlenségeket, az oktatás és nevelés munkájában zavarokat okoznak. Ha már egységes felügyeletünk nincs, addig is, míg ezt elérjük, czél-szerűen kidolgozott szabályzattal kellene biztosítani legalább az állami képzőknek a mainál egyöntetűbb működését.

Hogy mily észszerűtlen és elvtelen volt eddig az eljárás a tanítóképző-intézetek igazgatásának megszabásában, azt mutatják az eddigi rendeletek illogicus és ellentmondó intézkedései. Az 1877-ben kiadott szabályrendelet a tanítóképző-intézetek «anyagi és szellemi ügyei-nek kormányzatát» s «a miniszteri rendelet végrehajtását» az igazgató-tanácsra bizza (30. §.), de azért az intézetek ügyeinek vezetéséért az igazgatót teszi felelőssé (20. §.); majd pedig 1894-ben azt mondja ki a miniszter, hogy «az intézetek bel- és küléletében a felelősség a tanfelügyelőt illeti meg» (56,559. sz.). Egyébiránt képtelenség, hogy a miniszter majd az igazgató-tanácsal, egy laikus testülettel, majd a tanfelügyelővel kormányoztatja a tanítóképzőt. Fogalomzavarra mutat, hogy az igazgasson, a ki felügyeletre van hivatva. Nem csoda, ha e rendeletek csak a papirosan maradtak: a gyakorlat az igazgató kezébe hajtotta a teljes hatalmat; az igazgató-tanács és tanfelügyelő csak az igazgatói felelősség fedésére alkalmas közegek.

De az 1877-diki szabályrendelet szerfölötti hiányosságánál fogva sem felel meg a mai viszonyoknak. Nem intézkedik a tanerők kinevezéséről, alkalmazásáról, áthelyezéséről, az óratöbbletekről s díjazásukról, a mellékfoglalkozásokról, az osztálytanítókról (osztályfőkről), a szaktanítóknak a gyakorlati tanítások vezetésében való részesüléséről, a hitoktatókról stb. Tulhaladott a szabályzat állaspontja az internatusok és gazdaságok vezetését illetőleg, méltánytalanul intézkedik a bennlakó tanárokkal s tanítónőkkel szemben, az igazgatót megteszi a paedagogia tanítójának is, *az elemi és polgári iskolai tanítóképzőket minden tekintetben egy kalap alá veszi* stb.

Ha már e rendeletek fölületessége, hiányossága, valamint az intézetek működéséből és vezetéséből merített szomorú tapasztalatok arra indították a tanítóképző tanárokat, hogy a szolgálati szabályzat megsürgetését határozták el; úgy különösen aktualissá tette ezt az ügyet az augusztus elején megjelent két miniszteri rendelet. Az első (45,814. sz.) a következőket rendeli el:

1. Az 1898/99 tanév kezdetétől számítottnak, az állami tanító- és tanítónőképítő-intézeteknél működő tanerők a bevezetőleg hivatalos rendeletben megjelölt maximális óraszámban, vagyis *az igazgatók heti 14, a tanárok és tanítónők pedig heti 20 órában* tartoznak rendes tanítást teljesíteni.
2. A jelölteknek a gyakorló iskolában végzett munkájának ellenőrzése, felülbírálása és helyes irányítása, valamint az ezen szempontokból szükséges utbaigazítások megadása első sorban és főképen a gyakorló iskolai tanítóknak és tanítónőknek képezvén hivatásszerű feladatát és hivatalbeli kötelességét, a *képzőintézeti paedagogiai és egyéb szaktanárok és tanítónők munkabeosztásába «gyakorlati tanítás ellenőrzése» czímen tanórák nem*

szerepelhetnek és amennyiben ez mégis előfordulna, vagy egyszer-máskor szükségesnek vagy kivanatosnak mutatkoznék, hogy az igazgató, a szaktanár vagy tanítónő a gyakorlati tanítási órán megjelenjék, ezen teendőt a fentebb megjelölt óraszámom felül való időben tartozik teljesíteni. 3. A miniszter első és második pontban foglalt rendelkezéseknek szigorú foganatosítását a felső nép- és polg. isk. tanító és tanítónőképző-intézetekre is egész terjedelmében kiterjesztette. Végül a miniszter utasította a kir. tanfelügyelőt (I), hogy a tankerületében fennálló tanító- vagy tanítónő képző-intézetnek munkabeosztását a fentiek alapján lelkiismeretes és beható vizsgálat alapján készítse el (I) és terjeszse fel azon körülménynek megjelölése mellett, *hogy ezen intézkedés következtében az illető intézetnél melyik tanerő vált nélkülözhetővé.*

A másik (45,813. sz.) rendelet az internatusokban benlakó tanerőkről szól s a következőt rendeli el:

Az állami tanító- és tanítónőképző-intézeteknél, — beleértve a felső nép- és polgári iskolai tanító és tanítónőképző intézeteket is — alkalmazott mindazon közegek, kik az intézetben lakást és ételmezést élveznek, *minden étkezési idő alkalmával az intézeti növendékekkel együtt és azok társaságában tartoznak étkezni.* Elrendeli továbbá, hogy a segéd- vagy felügyelő-tanítók és tanítónők heti három szabad télnap kivételével is, a mikor az intézetben rendes tanítással vagy irodai munkával elfoglalva nincsenek, mindenkor a növendékek között tartoznak időzni, megjegyeztetvén, *hogy a növendékekre gyakorolt felügyelet ideje a tanítási órákhoz nem számítható és azoknak rendes számát nem befolyásolja*

E rendeletek is bizonyítják, hogy mennyire precarius az állami tanítóképzőkben alkalmazott tanárok helyzete is. Az 1877-ben kiadott szabályrendelet 19. §-a azt mondja: «A rendes és segédtanár hetenkint 18, *rendkívüli esetben* 20, a gyakorló iskolai tanító 30—32 órai tanításra kötelezhető». Ezzel ellentétben, a most kiadott rendeletek, a melyek bevallott célja az 1877-diki szabályzat végrehajtása (I), önkényesen s ötletszerűen, pusztán pillanatnyi finansziális előnyök eléréseért megváltoztatják a régi rendelkezést s a heti 20 órai tanítást *általánosan kötelezővé* teszik.

Igaz ugyan, hogy az esetben, ha ez a rendelet úgy tekinthető, mint szolgálati viszonyaink újabb szabályozására szolgáló előkísérlet, akkor azt üdvözlünk lehet; mindamelllett komolyan még sem vehetjük azt, mert az intézetek beléletét mélyen érintő ilyesféle rendeletektől megkivánhatjuk, hogy bizonyos méltányossággal, továbbá a *hazai* tanítóképzőink munkájának részletes ismeretével, a viszonyok alapos mérlegelésével készüljenek. Sajnos, a kérdéses két rendelet e kellékekben szűkölködik. A ki ismeri a tanító- és tanítónőképzők tantervét, a mely leginkább 2—3 órás kollégiumokból van összetéve, az nem kívánhatja a tanítóképző munka sikerének kockáztatása nélkül, hogy a tanárok heti 20 órában tanítsanak. A tanítóképző intézetekben a tanárok heti 18 óra mellett is 4—5-féle tantárgyat tanítanak, de tudunk esetet, hogy egy tanár heti 23 órára köteleztetvén, nyolcz-féle tantárgyban nyújtott oktatást.

Ebből is kitűnik, hogy azok a rendeletek a tanítóképző oktatás

helyes irányban való fejlődését okozzák-e vagy sem. De méginkább szembe ötlük a rendelet azon része, a mely a gyakorlati kiképzés vezetésére vonatkozik. A rendelet a gyakorlati kiképzést mindenestől kivesszi a paedagogia tanárának kezéből. A rendelet készítője nem tud arról, a mit minden tanítóképző tanár tud, hogy tanítóképző intézeteinkben a gyakorlati kiképzés kétféle munkából áll. Az egyik az ugynevezett *próbatanítás*, a mely arra szolgál, hogy a növendékeknek alkalmuk és módjuk legyen az elméleti paedagogiai ismereteknek az iskolai oktatásban való közvetlen érvényesítésére; ezeket a próbatanításokat a dolog természete szerint nem vezetheti más, csak az elméleti paedagogia tanítója. A másik munkája a gyakorlati kiképzésnek az u. n. *iskolavezetés*, a mely a tanításban való önállóság megszerzésére szolgál; ennek ellenőrzése, vezetése a gyakorlóiskolai tanító saját feladata. Nem mondható tehát czélszerűnek a rendeletnek illető intézkedése. Tudtunkkal nem is hajtották végre a rendelet ezen intézkedését egyetlen képzőben sem, mert a kiképzés érdekében nem is tanácsos végrehajtani.

Nincsen tanintézet Magyarországon, a melynek vezetése oly komplikált volna s oly sokoldalú munkát kívánna, mint a képzőintézeteké. Ezeknél nem úgy van, mint a középiskoláknál; a képzőknél a törzsintézeteken kívül van gyakorló-iskola, internatus és köztartás, kerti, sőt mezei gazdaság is. Ha már most meggondoljuk, hogy a középiskolai igazgatók a törvény értelmében heti 10—12 órában kötelesek tanítani, akkor a tanítóképző-intézeti igazgatókkal szemben ezt a követelményt mindaddig, a míg az elsorolt ügyek intézése az ő kezükbe van letéve, csak le szállítani, de nem fokozni lehet.

Félre ismerik továbbá a rendeletek az igazgatók feladatát, a mely a *vezetésben és ellenőrzésben* áll, akkor, a midőn a köztartást vezető igazgatóktól az ellenőrzésen kívül azt is kívánják, hogy a növendékekkel együtt, egy-asztalnál étkezzenek.

Lehetetlent kíván a rendelet az internatusokban működő tanároktól és tanítónóktól. Ezekről ugyanis a következő teendőket követeli: heti 20 órai oktatást, természetesen az 5—6-féle tantárgyból alapos előkészülettel, a füzetek javításával, a tudományokkal való kellő foglalkozással és önképzéssel együtt; az irodai teendők ellátását, a mi naponként legalább két órát tesz ki; az internatusi teendőket, az éjjel-nappali folytonos felügyelettel s az ifjúsággal való nevelői foglalkozásokkal együtt.

Az, a ki e rendeletet készítette nem számolt azzal a körülménnyel, hogy az egyén munkásságának határa van.

Az a körülmény, hogy e rendeletek a polgáriskolai tanító-képzőkre is kiterjesztettek, másra nem vezethet, mint a polgáriiskolai tanítóképzés színvonalának súlyosztására. A polgáriskolai tanítóképzők visszafejlesztését jobban nem is lehetett volna megcsinálni, mint eme rendeletek által.

Sérelmes még a rendeletekben, hogy azok a tanári testületek mellőzésével, a tanfelügyelőkre bizzák a tantárgyak beosztását. Jól észbe kell vennünk azt az intézkedést is, hogy a fölösleges tanerőkről előterjesztést kívánnak, mi által az állami tanítóképzők egész statusa felé a tömeges áthelyezések Damokles kardját nyújtják ki s *mind a 254-ünk*

lelkében valami leküzdhetetlen nyugtalanságot okoznak. Mi lesz velünk, megszokott, szeretett otthonunkkal, mi lesz családunkkal? Jól vigyázzunk magunkra, meg ne haragítsuk feljebbvalóinkat! . . .

Vonjuk le a tanúságokat!

1. Sürgetnünk kell fontosabb szolgálati viszonyainknak, teendőknek törvényes uton való rendezését, hogy az önkényes és öletszerű intézkedésektől a törvény szent hatalma megóvjon bennünket.

2. Kérjük a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrtól azt, hogy szabályozza a tanítóképzők igazgatásának ügyét a tanítóképzők megváltozott viszonyainak s a tanítóképzés jól felfogott érdekeinek figyelembe vételével.

3. A közgyűlés fent idézett határozatának megfelelőleg indítsa meg az egyesület választmánya az előmunkálatokat egy szolgálati szabályzat kidolgozásához, hogy a vallás- és közoktatási miniszter úr kívánságainkról s szakértő véleményünkről értesülvén, ezeket az esetleg kiadandó szolgálati és igazgatási szabályzat megalkotásában számon vehesse.

Fogjunk, kartársak, a munkához! Nemzetünk géniusza fogja vezérelni kezünket a magyar népoktatás szent ügye érdekében kifejtendő fáradozásainkban.

Nagy László.

A 20 órás rendelet.

Tartok tőle, hogy ez azon rendeletek közé fog tartozni, a melyek végrehajtására még most is várunk, vagy a melyek végrehajtásától még most is félünk,

Mert hogy a rendeletet azért adta volna ki a miniszter úr, hogy a mi örökösen szervező buzgólkodásunkkal szemben megmutassa, hogy ő is tud szervezni, vagy pedig azért, hogy elvegye kedvünket a folytonosan szervező munkától, így agyon szervezvéen sokunkat, azt nem tételezhetjük fel. De talán azt sem volna helyes gondolnunk, hogy a rendelet azért szól valamennyünknek, hogy némelyikünkön végrehajtható is legyen. Mert miniszterünk elég bátor is, meg elég erős is arra, leplezetlenül akarja azt, a mit akar.

Igy tehát úgy kell vennünk a rendeletet, a mint adva van. S a mint adva van, úgy bár nagyon sok helyes, meg igaz és jóra vezető dolgot rejt magában, mégsem hagyatjuk szó nélkül a magyar tanítóképzés belső emelkedése, fejlődése és a tanító növendékek helyes nevelése érdekében nem hagyhatjuk szó nélkül némely, a rendelet szószerinti végrehajtása által szinte lehetetlené tett idősebb kartárs érdekében.

Helyeselnünk kell a rendelet azon célját, hogy a tanári munkát arányosan kívánja felosztani.

Ma t. i. úgy vagyunk, hogy egyik tanár évek, sőt évtizedek óta 12—15—16 órán, a másik pedig egész tanári életén át 18—20—21 órán át tanít. Az egyik tanítóképzőben a legnagyobb óraszám 15—16, a másikban pedig a szaktanárok kivételével, a legkisebb óraszám is nagyobb a 16-nál.

Ez helytelenség, méltánytalanság, sőt igazságtalanság is, de még sem korrigálható egyszerre, radikális módon. Mert ha a miniszter úr ezen kérdést radikálisan akarja megoldani, úgy alig helyezkedhetik más, mint meniségteni alapra. Ily alapon pedig sem szervezési, sem nevelési vagy oktatási kérdést megoldani nem lehet, s bizonyára a legkevésbé van szándékában a rendeletnek.

Mert vajmi könnyű volna pl. a tanítóképzők tantervét elővéve, azt mondani, (a háziiparon és kerti gyakorlaton kívül, a melyet a kertész elvégezhet), van 97 óra. Ezek ellátására az igazgatón kívül kell négy vagy öt tanár. S minthogy minden intézetnél van átlag 8 tanár, úgy minden intézetnél két tanár feleslegessé válik.

No, hat így a mi miniszterünk nem gondoskodhatik!

Hanem bizonyára úgy szándékozik végrehajtani ezen rendeletét, hogy most annak alapján minden igazgatótól meg fogja kapni a kimutatást arról, hogy hol, hány tanár van, mit tanít ezek mindegyike, s szükség esetén még mely tárgy vagy tárgyak tanítása volna reá bízható. Ezen kimutatásokból azután tablatokat fognak készíteni az összes tanítóképző tanárokról s minthogy a tanítóképző tanárok legrégibb gárdája penzionáltatása előtt áll, hat majd a nyugdíjazások következtébeálló hiányokat oly tanárokkal fogják pótolni, a kik valamely testület keretéből kivehetők, a nélkül, hogy itt távoztakkal lényegesb baj állana elő.

A kérdés ily módon a tanítóképzés érdekeinek sértés nélkül megoldható lesz s így lassankint talán oda is eljutunk, hogy a tanítónőképzőkben csupa nő tanárok fognak működni. Hiszen a magyar nőknek e térre való kvalifikálódása a legszebb reményekre jogosít.

Számolnia kell a miniszter úrnak a mind aggasztóbbá váló tanárhányynyal is, meg azután az állam terhei is folyton nagyobbodván, a a fokozott igények kielégíthetése szükségessé teszi az egyes tanerők lehető kihasználását.

Ez állami érdek. A jó hazafinak az ily érdekek előtt meg kell hajolnia. Látjuk, hogy az emberek minden téren a legnagyobb erőmegtöltéssel törekszenek a magok jólétét biztosítani. Törekedjünk munkánkkal mi is a javult anyagi viszonyokért hálásak lenni

Azonban a tanítóképzés és benne az egész magyar népoktatás szent ügye a mi kezünkben lévén, tartsuk hazafias kötelességünknek hűséges órként állanunk a reánk bízott ügy mellett, s ha van aggályunk, tárjuk fel azt az ügy érdekében.

Jelen sorok íróját egyénileg a rendelet alig érinti, mert eddig is 20 órát adott hetenkint. Tehát számot tarthat arra, hogy sorai pusztán az ügy érdekében irottaknak tekintessenek.

A magyar tanítóképzésnek nemcsak oktató, hanem nevelő feladata is van.

Ha választást *kellene* tennünk, hogy melyik feladatot kell a tanítóképzésnek jobban megoldania, úgy mi a nevelői feladat mellé állanánk.

Már pedig a rendelet első sorban a nevelői feladat teljesíthetésétől vonja el, illetve ezen feladat teljesítését nehezíti meg azon erőknek, a melyek erre a tanítóképzőkben különösebben hivatva vannak.

Szándékosan írtam *különösebben hivatva vannak*, mert tényleg az internatusban nevelt növendékek első sorban az internatusban lakó, tehát az internatusbeliekkel együtt élő tanerők nevelő hatása alatt állanak.

Ha már most valaki heti 20 órán át tanít s elvégzi mindazon tanári teendőket, a melyek ily tanítással együtt jarnak (gyakorlat javítás, kísérletezés, készülés a tanításra); ha a tanár figyelemmel kíséri a nevelés-tanításügyi irodalmat, a világ folyásáról is tudomást szerez, társadalmilag is tesz valamit a köz javára azért is, hogy példája által hasson; ha a tanár mint ember is akar élni, ha meg akarja szerezni a maga szívének, lelkének ama szórakozást, a mely a szeretet, az emlékezés megőrzésének alapja, a mely a megértés és gondolkozás üdeségéhez elengedhetetlen, s az akarat helyes útban tartásának megmásíthatatlan feltétele: akkor ne várjuk tőle, hogy nagy munkáján kívül egy még nagyobb, a nevelő szívet-lelket átgyúró, annak lángolását, ennek szárnyalását helyesen szabályozó munkáját *állandóan*, jól végezze.

Mert a nevelés állandó, szakadatlanul végzendő munka.

Hogy az igazgatónak «csak» 14 órája marad, illetve lesz, épen nem enyhíti azon körülmény, hogy a gyakorlóiskola tanítónevelő munkájától a rendelet kissé elvonja.

Mert ha a gyakorlóiskola azon keretbe tartozik, a mely keretben a tanítóképzés munkájának sikeres megoldása eszközölhető, akkor lehetetlenség, hogy ezen munka sok tényezőjének megoldásához ne járuljon azon erő a maga teljességével, a mely erő körül a tanítóképző munkája, mint sarkpont körül forog. Ha pedig az igazgató munkájára tényleg szükség van, akkor adjuk meg neki a módot ezen munka elvégzéséhez. Egy emberben csak egy lélek lakik még akkor is, ha csupa lélek, ha csupa szív.

Az a 6 óra, a mivel az igazgató a tanárnál kevesebbet tanít, nem 6 órával kevesebb, mint a tanár óráinak száma, mert hiszen ő tartozik a tanárok óráira is eljárni. Ha az igazgató irodai munkáját, azt a tisztán «irodai» munkát vesszük, akkor is van neki heti 6 óránál több arra fordítani valója. A jobb ellátás pedig jórészt az intézet képviselőiben emésztetik fel.

Tehát a nevelés munkájának végzésében, illetve véggezhetésében az igazgató kevésbé van kedvező helyzetben, mint a tanár, illetve a tanító-növendékek még rosszabbul vannak, mint a tanárral szemben, vagy mint a hogyan eddig voltak. Pedig eddig sem lehettek valami nagyon fényesen.

Nevelési szempontból tehát a rendelet nem csak, hogy haladást nem jelent, hanem visszaesést. Ez természetes, mert ugyanazon erőknél kevesebb idejük marad a nevelés munkájának végzésére a rendelet végrehajtása után, mint a mennyi idejük volt arra a rendelet előtt.

Oktatási szempontból sem dicsekedhetünk a rendelet előnyeivel.

A mint a rendelet végrehajtásra kerül, mind heterogénebb tárgyak jutnak egy-egy tanárra, a mi a szakszerűség rovására esik ott, a hol már úgy is nagyon nehéz a tárgyakat a szakszerűség igényeinek megfelelőleg elosztani.

Tantervünkre vetett egyetlen pillantás számszerűleg is igazolja ezt.

A nyelv-történeti szakra 31, a természet-mennyiségtani szakra 26 óra esik. Ezen óraszámokból sem két nyelv-történeti szakon, sem két természet-mennyiségtani szakon lévőt nem lehet megfelelő óraszámmal ellátni; a legkedvezőbb esetben az egyik tanárnak mindkét csoportból kell órát kapnia, de még akkor sem lesz mindegyik tanárnak 20, hanem a három tanárnak 3-mal kevesebb mint 60 órája. Ezt a hiányzó 3 órát vagy a rajzi, vagy pedig a zenei szakból lehetne elvenni.

No, de ne menjünk ennyire.

Tegyük fel, hogy a rendelet daczára is az említett két szakcsoport 3 tanára között jól felosztható lesz ezen csoportok 57 órája, s a többi tárgyak ellátását az illető szaktanárok végzik. Mi fog azonban akkor történni, ha a három tanár közül az egyik, a ki vegyes szaku tárgyakat tanít, megváltik az intézettől és új tanárt kell azok ellátására hozni?

Alig képzelhető, hogy az ily heterogen tárgyak ellátása nagyobb nehézség nélkül legyen eszközölhető.

De a rendelet érvényesítésével igen nagy és nehéz kérdéssé válik a helyettesítés is.

Mert ha egy tanár 20 órája ellátás nélkül marad, akkor legalább is 4—4 óra jut minden helyettesítő tanárra, mi már oly nehézséget okozhat, hogy hosszabb helyettesítésnél csak külön kirendelt helyettesítő által lesz elhárítható.

Kárara van a különböző tárgyakkal való megterhelés a fegyelemnek és a tanári tekintélynek is.

Jól tudjuk, hogy a tanári tekintély emelésére és ezzel az ő fegyelmező erejére fölötte kedvező befolyással van a tanításbeli siker. Ez a siker pedig az egyéni arravalóságon kívül főleg a tanár szaktudásától függ. Azután meg minél különbözőbb tárgyakat tanít valaki, annál különbözőbb módszert kell alkalmaznia. De a különböző és sokféle módszer alkalmazásában annál kevésbé emelkedhetik a tanár a művészet tökélyéig, minnél jobban szét van forgácsolva az ereje.

A rendelet tehát oktatási, de különösen nevelési tekintetben nem jelent haladást a tanítóképzés terén. Anyagi tekintetben jelentőssé válhatik e rendelet, mert a tanítás érdekeinek megsértése nélkül több ezer forint takarítható meg *helyes* végrehajtása által. Ha azonban egész teljességében hajtják végre, úgy megtakaríthatnak 20, vagy még több ezer frtot, de a tanítóképzés nevelő hatását lényegesen, a tanító munkáját pedig észrevehetőleg fogják alább szállítani. Pedig a tanítóképzők nevelők képességét internatusban lakó tanárok alkalmazása által emelni kellene.

Az a két ember, a ki irodai és tanári munkával is el van foglalva, alig oldhatja meg kellő mértékben 60—80 ifjú helyes nevelésének feladatát.

A rendelet az igazgatók pozícióját a tanáréval szemben tetemesen erősíti.

Furcsa, hogy úgy kell írnom, hogy az igazgatók pozícióját a tanárokéval *szemben* erősíti. De hát ez így van. Annak ideje rég lejárt, hogy az igazgató első az egyenlők között. Ő főnök, a ki rendelkezik — a tanárokkal is.

Ez a rendelet arra szabadítja fel az igazgatót, hogy valamely

tanárnak olyan tárgyakat adjon, a melyek őt lehetetlenné teszik. De tegyük föl, hogy ilyen igazgató nincsen. Mit csinál az a 25 éves régi tanár, a ki eddig pl. heti 16 órán tanított, s most az igazgató a legjobb akarattal sem adhat neki mást, mint négy oly órát, a melynek tárgyait soha sem tanította?

Az ily tanár vagy emberfeletti munkával törekszik feladatának megfelelni, s akkor nagyon keserű napok várnak reá, vagy pedig eltanítja (feladja, kihallgatja) a leczkéket, s a hátra levő 5 év alatt eljásza azt a derék tanári nevet, a melyet az előző 25 alatt becsületess munkájával megszerzett.

S mert már az ily aprólékosabb dolgokra is kitértem, felemlitem a gazdasági *szaktanárokat*. Ezek csak nem fognak 20 órán át tanítani? S ha csakugyan nem, akkor majd talán ők végzendik a nevelés munkáját; ők, a kiknek pedagógiai képesítésök egyáltalán nincsen? Vagy ők majd a pihenő tanárok lesznek?

A rendelet végrehajtása egy más szokásnak, az újabban mind gyakrabban alkalmazott áthelyezés szokásának is bő tápot nyújt. Áldatlan vagy indító okában helytelen és felette sok költséget okoz az a gyakori áthelyezés, a melyet most a rendelet végrehajtása igen nagy mértékben vonhat maga után.

Kellő körültekintéssel, elég jóakarattal és igaz úgyszeretettel alkalmazva, a rendelet helyesebb munkafelosztást hozhat a tanárok közé; megtakarítást szülhet a kiadásokban; betű szerint végrehajtva alászállítja a tanítóképzők oktató, de különösen nevelő hatását. N. S.

Az 1899. évi állami költségvetésből.

A magyar állam rendes kiadásairól a költségelőirányzat az 1890. évre, a jelen század utolsó évére, 460 millió forintot tesz ki, a mi a mult évhez képest 10 millió hatszázezer frt költségszaporulatot jelent. Ha a rendes kiadásokhoz hozzá számítjuk a rendkívülieket, átmenetieket és a beruházásokat, akkor a kiadások összege 503 milliót tesz ki, tehát a jelen század utolsó évében elértük a *félmilliárdot*. Az állami rendes kiadásokból a vallás- és közoktatásügyi tárcazt 13.111,264 frt illeti meg, vagyis 1.117,479 frttal több, mint 1898-ban. A különböző rendkívüli kiadásokkal együtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterium kiadásainak összege: 17.491,657 frt.

Középponti igazgatás.

Az erre a célra fordítandó összeg 388,554 frtot tesz ki, 6906 frttal többet, mint az idénre. A miniszter egy új titkári állást szervez.

Érdekes e cím alatt, hogy a miniszter a renkívüli kiadások között 8000 frtot vesz fel egy műre, a mely Magyarország etnikai és nyelvserületi viszonyait fogja ismertetni. Fontos az is, hogy a miniszter az egyetemekkel kapcsolatosan a külföld példájára «University Extension»

akar létesíteni, a melynek célja tudományos előadásokat tartani a nagyközönség számára. Erre a célra 2000 frtot szánt a miniszter.

A közoktatási tanács költségelőirányzata 14,700 frtot tesz ki, 800 frttal többet, mint tavaly.

A budapesti tanárképző intézet, a vele kapcsolatos gyakorló gymnázium és Eötvös-kollégium.

Erre a célra 11,300 frtot vett fel a miniszter, 2000 frttal többet, mint tavaly.

Ez a 2000 frt nagy fontosságú reform kezdetét jelenti, a melyben a miniszter az egyetemen a tanárképző-intézetet újjá szervezni akarja, rendszeresebbé és célnak megfelelőbbé tenni a tanárképzést. A miniszter a tanárképző új szervezetét a következőkben ismerteti:

Az intézet arról gondoskodik, hogy a középiskolai tanári pályára készülő főiskolai hallgatók a hivatásuk szempontjából megkívánt szakszerű képzettséget és gyakorlati készültséget tervszerű tanulmányi rendszerben, rendszeres tanfolyamokban, előre megállapított program keretében megszerezhessék, különösen pedig a szakjukba vágó bevezető és összefoglaló főiskolai előadásokat hallgathassák.

Hogy e tanulmányi célok az előre kitűzött elvek és módozatok szerint elérhetők legyenek, szükséges lesz az intézet újjáalakítása alkalmával egy szervet létesíteni, melynek feladata lesz a tanárjelöltek négy évi tanfolyama alatt megkívánt előadások és gyakorlatok programját megállapítani, a tanulmányi ügyeket közös tanácskozásban megvitatni, s a főiskolai tanárokat a tanárképző szempontjából szükséges előadások megtartására esetről-esetre felkérni. A főiskolai tanárok segítségére lesznek az ismétlő tanárok, a kik a megállapított gyakorlatokat tartják meg. Az ismétlő tanárok intézménye az Eötvös-kollégiumban kitűnően bevált, s meghonosítása itt is üdvösnek ígérkezik azon közvetlen érintkezés folytán, mely e segédtanerők és a tanárjelöltek közt kifejlődik.

Az egész tanárképző-intézet élén egy elnök fog állani, a ki jelenleg az Eötvös-kollégium kurátora is.

A miniszter továbbá «a középoktatás színvonalát veszélyeztető tanárhiany megszüntetésére» a gyakorló főgymnázium mellett 9 ösztöndíj állomást rendszeresít, úgy, hogy a tanárképzőnél fennálló 18 ösztöndíjjal együtt 27 ösztöndíj állomás fogja az egyetemen a tanárképzés ügyét támogatni.

Középiskolák.

Gymnáziumok. Az állami gymnáziumok költségeire 853,240 frtot irányzott elő a miniszter, 108,555 frttal többet, mint az idén, a melynek legnagyobb része személyi kiadás és arra szolgál, hogy több gymnázium 1—2 osztályllyal fejlesztessék. Jellemző a viszonyokra, hogy a miniszter 2 reáliskolát, a beregszászit és a nagykállóit, gymnáziummá alakítja át. Budapesten a VI. kerületben új állami főgymnáziumot létesít; Cegléden szintén egy teljes középiskola felállítását tervezi.

Reáliskolák. Az előirányzott összeg 776,213 frt. Jellemző, hogy az állami reáliskolák költsége 40,965 frt *csökkenést* mutat az ideihez képest.

Felekezeti, községi középiskolák államsegélye. 558,700 frtot tesz ki, a mi 58,334 frt emelkedést jelent. A miniszter részint a régi segélyt emeli, részint új segélyben részesít középiskolákat. A segélyösszeg ezen újabb tetemes gyarapodását azzal indokolja a miniszter, hogy a segélyezéssel elérhette a kormány azt, hogy 15 év alatt az ország középiskoláinak mintegy egy harmadrésze minden tekintetben rendes viszonyok közé jutott.

Felsőbb leányiskolák.

Az állami felsőbb leányiskolákra 402,337 frtot szánt a miniszter, a mi 17,730 frt többletet jelent. A miniszter már az idei költségvetésben tervezett új felsőbb leányiskolákat Mezőtúron és Szegeden állítja fel. Az igazgatókat a VIII. fizetési osztályban arányosan osztja fel, s a VII. osztálybeli igazgatói statust egygyel szaporítja. Új tétel gyanánt szerepel 1200 frt, mint a miniszteri biztosok tiszteletdíja. Szükségesnek találta a miniszter, hogy a népoktatási intézetek ügyeivel máris tulságosan elfoglalt tanfelügyelők ügyköréből kivéssenek a felsőbb leányiskolák s hogy a tanulmányi és szakfelügyelet ezen intézetek felett nagyobb mértékben érvényesüljön. E czélból egyelőre, míg a szakfelügyelet ez iskolanemre végleg rendezve lesz, külön miniszteri biztosok alkalmazatnak. «Intézkedésemnek, mondja a miniszter, az iskolák működésének egyöntetű irányítása és az elért sikerek tekintetében máris megvan a jó hatása.»

Népnevelési tanfelügyelőségek.

Az e czímen felvett összeg kitesz 302,500 frtot, 11,102 frttal többet az ideinél. Ez összegre szükség van, mert 1 új segédtanfelügyelői és 3 tollnoki állást kell szervezni. Fiumében a miniszter a közigazgatási bizottságról s a népoktatási hatóságokról szóló törvény életbelépésével egy új tanfelügyelői állást rendszeresített, a tanfelügyelők úti költségei 2000 frttal emelkedtek, hogy ők a kerületekbe tartozó összes iskolákat évenként meglátogathassak.

Elemi népiskolák.

Az elemi népiskolákra előirányoztak 2,723,733 frtot. A népiskolai kiadások a jövő évben az ideihez képest 270,687 frttal fognak emelkedni.

A mi az állami iskolákat különösen illeti, ezek összes személyes járandóságai az 1899. évben 1,624,133 frtot fognak kitenni, a mi 80,687 frt költségemelkedést jelent. Erre szükség van, hogy a miniszter az állami tanítók fizetését a XI. fizetési osztály elvei szerint rendezhesse és hogy 1400 állami tanítónak az évötödös korpótlékot megadhassák.

A miniszter a képviselőház 1898. február 15-iki ülésén kijelentette, hogy 1000 új állami népiskolát szándékozik felállítani. A tervezett új

iskolák elhelyezésénél a miniszter első sorban azon községekre lesz figyelemmel, a melyekben a magyar elem kisebbségben van s nincsen számukra jó magyar népiskola; azután azon községekre, a melyekben, a más nyelvűekkel szemben, a magyar elem van többségben, de nincsen jó népiskolája; ezzel párhuzamosan a leggondosabb figyelembe veszi azon tiszta magyar lakosságú községeket, a melyek önerejükből nem képesek virágzó népiskolát fentartani; végre figyelemmel van azon tisztán nemzetiségi községekre, a melyek magok kérik az állami iskolát. Ily elvek szerint a miniszter jövőre 200 iskolát szándékozik felállítani 300 tanítói állással, a mi 248,000 frtba fog kerülni.

A községi és felekezeti tanítók fizetéseinek kiegészítésére és korpótlékaira 600,000 frtot vett fel a miniszter, 110,000 frttal többet, mint az idénre.

Valóban öröm látni azt a fellendülést, a melyet az állami népiskolák ügye Wlassics miniszter erélyes vezetése alatt nyert!

Különféle népnevelési szükségletek.

A felső nép- és polgári iskolákra 1.006,615 frtot irányoztak elő, 26,003 frttal többet, mint az idénre.

A népnevelési intézetek «közös szükségleteire» 428.560 frtot fognak fordítani; a szaporulat: 9500 frt. A miniszter emelni szándékozik a helyettesítések, óradíjak költségeit, a gyűléseken megjelenő tanítók útiköltségeit és napidíjait, de különösen a tankönyvek és tanszerek előállítására felvett összeget a célból, hogy főleg a nem magyar tan nyelvű felekezeti népiskolák magyar tankönyvekkel és taneszközökkel nagyobb mértékben legyenek elláthatók, részint, hogy a felszaporodott állami népnevelési intézetek ilyenmő szükségletei fedezhetők legyenek.

Gazdasági ismétlő iskolák. Az ezen czímen felvett összeg 24,500 frtot tesz ki, a növekvés 8500 frt.

A gazdasági ismétlő iskola Wlassics miniszternek egyik legéletrevalóbb alkotása. Jogos örömmel kiált fel a miniszter: »A gazdasági ismétlő iskola iránti érdeklődés úgyszólván országszerte örvendetes módon nyilvánul, mert az 1897/98. tanévben már 445 ilyen iskola volt szervezve. A községek, felismervén ezen új intézménynek közgazdasági és kulturális jelentőségét, elismerésre méltó módon hoznak áldozatot annak létesítésére.« De, minthogy a legtöbb község már erején felül áldoz papnevelési célokra, azért méltányosnak látta a miniszter, hogy a gazd. ismétlő iskolák tanítói tiszteletdíjának fedezésére államsegélyt adjon már a múlt iskolai évben (16,232 frtot). Az idén ismét 500 tanító vett részt a földmívelési miniszter által rendezett szőlőszeti, földmívelési, tejgazdasági, gyümölcsészeti, kertészeti tanfolyamokon. E tanítók leginkább oly községekben működnek, a melyek utalva vannak gazdasági ismétlő iskolák felállítására. Várható tehát, hogy a mostani iskolai évben is számos ilyen iskola fog megnyílni.

Néhány nagyobb népességű alföldi községben a gazdasági ismétlő iskolákat *önálló* gazdasági szaktanító látja el, a kiket a közoktatási kormány fizet.

Bavanistén (Temes m.), Kis-Kun-Dorozsmán (Csongrád m.) pedig a gazdasági ismétlő iskolával kapcsolatosan, a községek hozzájárulásával a földművelési miniszter *minta parasztgazdaságot*, Fiumében pedig *gyümölcsészeti, kertészeti és szőlőszeti telepet* állíttat.

A *kisdedővő intézetekre és menedékházakra* a jövő évben 272,207 frtot fognak fordítani, 16,106 frttal többet, mint az idén. A miniszter azon községekben, a melyek önerejükből nem képesek kisdedővőkat létesíteni, 16,000 frton új állami kisdedővőkat szándékozik állítani. A kisdedővönők évötödös pótlékokat, többen pedig a viszonyokhoz képest, fizetésjavítást kapnak.

Elemi és polgári iskolai tanító- és tanítónőképzés.

A miniszter a jövő évre is fentartja azt az anomáliát, hogy az elemi és polgári tanítóképzők költségvetését egy cím alá foglalja. Pedig számtalan érdek: az elemi és polgári iskolák, az elemi és polgári tanítóképzők érdeke megkivánná azt a józan logikai megkülömböztetést, a mit a miniszter a kisdedővőkre és óvóképzőkre nézve követ, hogy az elemi képzők költségvetése az elemi iskolákkal kapcsolatosan, a polgári iskolai képzőké pedig a polgári iskolákkal kapcsolatosan legyen feltüntetve. Ez a szétválasztás az elemi és polgári iskolai képzők szabad fejlődésének alapfeltétele.

Az elemi és polgári iskolai tanító- és tanítónőképzőkre az idén 1898-ban megszavaztak összesen 858,654 frtot; az 1899-dik évre előirányoztak összesen 905,356 frtot; az intézetek összes költségzaporulata 46,702 frtot tesz ki.

Az *elemi és polgári iskolai tanítóképzőkre* külön megszavaztak 1898-ban 512,853 frtot, 1899-re előirányoztak 543,833 frtot; ez intézetek költségzaporulata tehát külön 30,980 frt. Ebből személyi járandóságokra 7560 frt, dologi kiadásokra pedig 23,420 frt esik.

A költségvetésnek a férfi-tanítóképzőkre vonatkozó indokolása igen fontos és érdekes; azért ezt egész terjedelmében közöljük.

A személyi járandóságokra első tőbbletből az *igazgatói állásoknak* a megfelelő fizetési fokozatba leendő beosztására 1800 frt vétetett fel, mely összeget, mint az 1893. évi IV. t.-cz. rendelkezésein alapuló kiadást kellett előirányozni.

További tétel a budapesti áll. polg. isk. tanítóképző-intézetnél egy tanári állás rendszeresítése, a melyre szükség van a végből, hogy egy évek óta helyettesítés útján ellátott tanszék végleg betölthető legyen.

Szintén további tétel a losonczi áll. tanítóképző-intézeti zenetanári-állásnak X. fiz. osztály 1. fokozatából a IX. fiz. osztály 2. fokozatába leendő áthelyezésére szgkséges 230 frt, melynek előirányzása a következőkben nyeri magyarázatot. Az említett tanári álláson alkalmazott tanerő ugyanis az 1869. évi decz. 15-én a sárospataki képzőintézethez «rendes ének- és zenetanárául» neveztetett ki és illetményei — és pedig az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 85. §-ára való hivatkozással — 1000 frt évi fizetésben és 100 frt lakpénzben állapították meg. Már pedig az

idézett t.-cz. jelzett szakasza az 1000 frt fizetést és 100 frt lakpénzt csakis a *rendes* tanárok részére engedélyezi. Kétségtelen tehát, hogy nevezettnek állása *rendes* tanári állást képezett és ennél fogva ő már a multban, a fizetési osztályba történt sorolásnál, a *rendes* tanárok közé lett volna beosztandó. E beosztás azonban nem történt meg, annak tehát a jelzett tényállás alapján ezuttal leendő eszközlése és ennek következtében az e czélra kívánt 230 frt kiadásnak előirányzása szükséges.

A mi pedig az áll. el. isk. tanítóképzőintézeti *gyakorló iskolai tanítók* közül ama 9 állásának, kik kineveztetésüket még a hetvenes években nyerték el, *segédtanári állásként* leendő rendszeresítésére felvett 1370 frtot illeti, annak indokolása a következő:

1. Az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 85. §-a a gyakorló iskolai tanító fizetését már 30 év előtt 700 frtban állapította meg; ezzel szemben pedig az 1893. évi IV. t.-cz., mely a fizetéseknek nemcsak rendezését, hanem egyúttal némi javítását is czélozza, éppen a gyakorló iskolai tanítóknak fizetését 500 frtra szállította alá

2. Mikor az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. értelmében a gyakorló iskolai tanító fizetése 700 frt volt, a dolog érdeme szerint ugyanaz a törvény a *rendes* elemi iskolai tanító fizetését 300 frtban állapította meg; holott ellenkezőleg, mikor a gyakorló iskolai tanító kezdő fizetését az 1893. évi IV. t.-cz. 500 frtra szállította alá, az 1893. évi XXVI. t.-cz. még a községi és hitfelekezeti elemi iskolai tanító fizetését is 400 frtra emelte fel. Újabban a 10 év óta szolgáló áll. el. iskolai tanítók fizetése már az egész vonalon 500 frtra emeltetvén, a gyakorló és a *rendes* elemi iskolai tanító fizetése között az előbbinek javára korábban fennállott különbség teljesen megszűnt, sőt mi több, a közönséges elemi iskolai tanító anyagi helyzete a gyakorló isk. tanítóéhoz képest annyiban még javult is, mert 300 frtról 500 frtra emelt fizetése mellett megtartotta jogigényét egy hold kertre is, holott a gyakorló isk. tanító fizetése minden kárpótlás nélkül szállott 700 frtról 500 frtra.

3. A *rendes* elemi iskolai tanító számos esetben t. i. osztott iskolában, csak egy osztály vezetője lehet, míg a gyakorló iskola a maga természeténél fogva, mindenkor osztatlan hatosztályú iskola, a melynek vezetése az *egy* osztály tanításához képest, összehasonlíthatatlanul nagyobb fáradsággal és belterjesebb munkával jár.

4. Az elemi iskolai tanító csak a közvetlen vezetésére bízott növendékeknek viseli gondját, a gyakorló iskolai tanító ellenben még a tanítójelöltek gyakorlati kiképzésének egyaránt nehéz és fontos munkáját is végezi, aminél fogva ő nemcsak tanító, hanem a tanítóképzés szakirányát képviselő tanár is.

5. Ha már a mintagymsium tanára fizetés és egyéb tekintetben jóval magasabb és kedvezőbb helyzetben van, mint a *rendes* gymn. tanár: már ez a körülmény is indokolja, hogy hasonlóképen a minta (gyakorló) iskolai tanító is, a *rendes* tanítónál magasabb illetményeket élvezzen.

6. A tanítóképzés sikerének legfőbb biztosítója és a kor kívánalmainak megfelelőbb, magasabb színvonalon mozgó tanítóképzés legerősebb tényezője a gyakorló iskolai tanító lévén, a jelenlegi szánalmas fizetés mel-

lett, ezen állásokra kiválóbb erők nem nyerhetők meg, a mely körülmény a tanítóképzés teljes hanyatlására vezet.

Az előadottak kétségtelenül igazolják, hogy az áll. tanítóképző intézeti gyakorló-iskolai tanítók anyagi helyzetének javítása, egyúttal magának a tanítóképzés ügyének is megjavítását fogja eszközölni. Addig is tehát, míg az összes áll. gyakorló iskolai tanítók javadalmának kellő megjavítása kivihető lesz, kívánatos, hogy legalább a legrégebben — már a hetvenes évek óta — szolgáló 9 tanító anyagi helyzetén történjék javítás, miért is az e célra szükséges 1370 frt előirányzandó volt.

A pápai áll. tanítóképző intézet átalányának felemelése azért vált szükségessé, mert ott az 1899/900. tanévben a IV. osztály is megnyílik, ennél fogva 3 új tanerő (2 rendes és 1 segédtanár) alkalmazása és a jelzett osztály növendékeinek segélyezése is szükséges. Különben itt megjegyzendő, hogy az intézet költségei fedezésére az 1898. évi államköltségvetésben felvett 12.000 frt elegendőnek nem mutatkozott.

Végül az összes áll. tanítóképző-intézetek köztartási költségeinek felemelésére 9800 frt vétetett fel. Ezen összeg felvételét kiválóképen indokolja azon körülmény, hogy az eddig megállapított és folyóvá tett köztartási költség nem volt elég a szegény, de a tanítói pálya iránt nagy hivatással bíró folyamodók segélyezésére és így segély nélkül kénytelenek voltak más pályára lépni. Ennél fogva a tanítóképző-intézetek nem lévén kellően benépesíthetők, mind rémesebben tűnik fel a tanítóhiány vészedeleme, a min csak úgy lehet alaposan segíteni, ha az állam nagyobb mervű segélyezésével módot és alkalmat nyújt arra, hogy a tanítói pályára a leghívatottabak, de anyagi helyzetök miatt kiképeztetésük költségeit hordani képtelen folyamodókat segítse. Mindezeknél fogva a jelzett köztartási költségekre előirányzott összeg felvétele felétlenül szükséges.

Az elemi és polgári iskolai tanítóképzők személyi járandóságainak részletezése a következő:

A 2 budapesti és 16 vidéki igazgató fizetése:

2	—	2200	frttal,
3	—	2000	«
5	—	1800	«
4	—	1600	«
4	—	1400	«

20 budapesti, 61 vidéki rendes tanár:

9	—	1800	frttal,
9	—	1600	«
8	—	1400	«
28	—	1300	«
27	—	1200	«

2 budapesti, 37 vidéki segéd- és zenetanár:

13	—	1000	frttal,
13	—	900	«
13	—	800	«

16 vidéki tanító:

9 — 700 frttal,
5 — 600 «
2 — 500 «

1 fővárosi, 13 vidéki tornatanító:

1 — 900 frttal,
13 — 400 «

2 tornatanító:

1 — 300 frt } tiszteletdíjjal.
1 — 200 « }

Elemi és polgári iskolai tanítónőképzők. Ez intézetek céljaira az 1898. évre megszavaztak 345,801 frtot, az 1899. évre előírányoztak 361,523 frtot; a többlet 15,722 frt. E többletből a személyi kiadásokra 6523 frt, a dologiakra 9200 frt esik. A költségvetés tételeinek indokolása a következő:

A mi a személyi kiadásoknál mutatkozó többletet illeti, az a következőleg oszlik meg:

1. A tanítónőképző-intézeteknél az *igazgatói állásoknak* az 1893. évi IV. t.-cz. alapján a megfelelő fizetési fokozatokba a szokosan leendő beosztására esik 800 frt.

2. Továbbá 2.600 frtos tételt képez a budapesti polgári isk. tanítónőképző intézetnél rendes tanári szolgálattételt teljesítő egyik kir. tanfelügyelő 2000 frtos fizetésére és 600 frtnyi lakpénzére felvett összeg.

3. Az elemi tanítónőképző-intézeteknél két bennlakó segédtanítónői állás rendszerítése szükséges; és pedig: minthogy Pozsonyban már 2 bennlakó segédtanítónő megbizottként van alkalmazva, e két állás ott az egyik megbizott helye, segédtanítói állásként rendszeresítendő; továbbá egy újabb szintén bennlakó segédtanítónői állás rendszeresítése a szabadkai tanítónőképző-intézetnél is mellőzhetetlen azért, mert az intézetnél új internatus létesült, — és így a rendszeresítendő két új segédtanítónői állásnak a XI. fiz. osztály 3. fokozata szerinti fizetésére egyenkint 500 frt, összesen 1000 frt veendő fel.

4. További 350 frtos tételt képez egy tanítónő lakpénze, ki künnlakó tanítónői teendőket teljesít és ennél fogva a lakpénzre igénynyel bír.

Ami pedig a dologi kiadásokat illeti, ebből a szabadkai tanítónőképző-intézet új internatusa köztartási költségeire volt a nagyobb összeg felveendő, mivel az internatus 100 növendék számára létesített.

Az elemi és polgári iskolai tanítónőképzők személyi járandóságainak részletezése:

2 budapesti, 4 vidéki igazgató fizetése:

1 — 2200 frttal,
1 — 2000 «
2 — 1800 «
1 — 1600 «
1 — 1400 «

1 szolgálattételre berendelt tanfelügyelő — 2000 frttal.

20 budapesti, 8 vidéki rendes tanár:

4 — 1800 frttal,

4 — 1600 «

3 — 1400 «

8 — 1300 «

9 — 1200 «

7 budapesti, 10 vidéki rendes tanítónő és zenetanár:

6 — 1000 frttal

6 — 900 «

5 — 800 «

10 budapesti, 15 vidéki segédtanítónő:

8 — 700 frttal,

8 — 600 «

9 — 500 «

1 budapesti tornatanító — 600 frttal.

Megjegyzések.

Tetemes javulás fog beallani a költségvetés szerint az *igazgatók* helyzetében, az igazgatóink fizetésében csekély külömbözzettel létre fog jönni a közepes töltekkel való azon paritás, a mely a jelen évben a rendes tanárookra nézve az egész vonalon általános örömrökre keresztülvitetett. Ezt a csekély külömbözzetet az a 4 igazgató teszi ki, a ki a VIII. fizetési osztály 3. fokozatában maradt. Bizunk a miniszter joindulatában, hogy a legközelebbi jövőben ez a külömbözzet is meg fog szünni.

Különös halánkat és elismerésünket vívja ki a miniszter úrnak a *gyakorló iskolai tanítókra* vonatkozó intézkedése. A miniszter úr az által hogy a gyakorló iskolai tanítók helyzetét javította s legalább egy részöket a XI. fizetési osztályból kiemelte, nemcsak, hogy eleget tett egy régi méltányos kívánságnak, hanem végét szakította a közoktatási minisztériumban az utolsó évtizedben lábra kapott azon felfogásnak, a mely a gyakorló iskolai tanítói állást kicsinyelte, annak sülyesztését rendszeresen üzte. Ennek a felfogásnak megváltozását látjuk a költségvetés ide tartozó részének minden ízében kifogástalanul helyes indoklásából, a mely a gyakorlati kiképzésnek az őt megillető fontosságát, a gyakorló-iskolai tanítónak felelősséggel teljes és fáradságos munkáját teljes mértékben elismeri és méltányolja. *A mi lelkes, fáradhatatlan s ügyszerettől áthatott gyakorló iskolai tanítóink, ime, megkapták az erkölcsi elégtételt!* Reméljük, hiszszük, hogy a miniszter úr, a miként most is megtalálta a módját annak, hogy a törvény merev korlátai között enyhítse néhány gyakorló iskolai tanító helyzetét, úgy a jövőben a többiekre nézve is követni fogja az erkölcsi elismerést az anyagi. *Köszönet a miniszter úrnak s mindazoknak, a kik a minisztériumban a helyzet méltányosabbá válásán fáradoztak!*

Kötelességünknek tartjuk azonban, hogy a miniszter úr figyelmét felhívjuk ez alkalommal is a *segédtanítónők* helyzetére. Valamennyiünk között az ő helyzetük most a legméltánytalanabb. Valóban elszomorító körülmény, hogy ők 8—10 évig is megmaradnak segédtanítónői minő-

ségükken. Pegig e nők rendkívül fontos hivatást teljesítenek a tanítóképzés terén: *az ifjúság nevelését*. S végzik azt a terhes munkát odaadó gondossággal és önfeláldozással. Ők valóban megérdemlik, hogy munkájuk több méltánylásban részesüljön.

Figyelemre méltó üdvös intézkedés az is, hogy a miniszter közel tízezer frttal szándékozik a köztartási költségeket felemelni, s ez által a tanítóképzők benépesítésének fontos ügyét előmozdítani.

Kisdedóvóképzők.

E czimen a jövő évre 69,460 frtot irányoztak elő, 3000 frttal többet, mint az idén.

A jövő évben 6,260 frttal fognak többet fordítani a személyi járandóságokra és 1800 frttal többet a dologiakra.

A tanítóképzéssel kapcsolatos kisdedóvónőképző tovább fejlesztése érdekében a miniszter a következő intézkedéseket szándékozik tenni.

a) egy rendes tanár fizetése és lakpénze (IX. fizetési osztály 3. fokozat) 1440 frt;

b) egy segédtanítónő illetményeire (XI fizetési osztály 3. fok.) 650 frt;

c) egy gyakorló iskolai tanítónő díjazására (XI. fizetési oszt. 1. fok.) 720 frt;

d) egy kertész díjazására 500 frt;

e) a növendékek köztartási költségeire 1200 frt.

A felekezeti tanárok államsegélye.

A felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok illetményeinek kiegészítésére a jövő évre sem szánunk többet 4000 frtnál.

Mondanunk sem kell, hogy ez nevésségesen csekély összeg azon nagy feladathoz képest, a melyet a felekezeti tanítóképző-intézetek elszomorítóan kedvezőtlen viszonyaik között is általában híven és sikerrel teljesítenek. Jó lesz megfontolni, hogy népiskoláink mindaddig félsikerrel fognak működni az egységes nemzeti művelődés mezején, míg felekezeti tanítóképzésünk nem reformáltatik s mindazon eszközökkel és biztosítékokkal el nem láttatik, a melyek őket képzett és a nemzeti műveltség terén a kellő színvonalon álló tanítók szolgáltatására indítják és képesítik.

EGYESÜLETI ÉLET.

Jegyzőkönyv.

Felvetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete *választmányának* 1898. évi szeptember hó 19-én **az országos gyász** alkalmából tartott rendkívüli ülésén.

1. *Dr. Kovács Fános* elnök: «Tisztelt választmány! Mai rendkívüli ülésünk egyedüli tárgya, hogy a nemzetünket ért gyászeset alkalmából kegyeletünknek kifejezést adjunk. Nekünk, a kiknek az a szép

hívatas jutott osztályrészül, hogy irányt adjunk a nemzet nevelésének, s a kik teljes meggyőződéssel vezérelvünkül valljuk, hogy a nemzeti szellem megizmosítására kell ezen működésünknek irányulnia, nekünk van legtöbb alkalmunk arra, hogy a megdicsőült iránti kegyeletnek állandóan adózzunk. Mert a nemzeti érzés főjellemvonása, hogy hálás szeretettel és kegyeletes dicsőítéssel veszi körül azoknak emlékét, kik a nemzetnek jóltevői voltak. A mi nemzedékünk még közvetlenül érezte azt a jóltevő hatást, mely elhunyt nagy királynénk szívének szeretetéből fakadva, nemzetünk sorsának fordulataiban megnyilatkozott. Most, áldásthozó életének végén, a vértanúk koszorújával meggazdagodva lép be dicsőült alakja történelmünknek vértanúknak oly gazdag nagyjai sorába. S mi és utódaink mindig újabb nemzedékek lelkét fogjuk gazdagítani és nemesíteni az Ó alakjának felmutatásával.

De most, még mindig közvetlen hatása alatt az elvesztése fölötti fájdalomnak, arra felé fordul részvétellel telt szívünk, a ki legtöbbet vesztett Benne. Alattvalói hódolattal vesszük körül a gyászbaborult trónt, s a legdrágábbat, mit szívünk nyujthat, együttérző fájdalmas részvétünket tesszük le a trón zsámolyához, kérve a Teremtőt, hogy adjon a mi részvétünknek enyhítő erőt azon szív számára, mely az élet minden megpróbáltatásai között sem szűnik meg nemzetünk javáért dobogni.

Indítványozom, hogy :

1. Ó felségéhez, a királyhoz részvétíratot intézzen az egyesület.
2. A királyné szobrára megindult nemzeti gyűjtéshez az egyesület — anyagi erejéhez mérten — 50 koronával járuljon.»

Málnai Mihály indítványozza, hogy az elnöki javaslatokat elfogadván, egyúttal az elnök szavainak jegyzőkönyvbe vételével jegyzőkönyvileg is örökítse meg a választmány az elhunyt királyné emlékét.

A választmány a tett indítványokat egyhangulag elfogadja.

K. m. f.

Dr. Kovács Fános,
elnök.

Jegyezte: *Dr. Baló Fózsef.*

OKIRATTA R.

Rendelet a kántorképesítésről.

36808. szám. A—i állami tanítóképző-intézet igazgatósága a kántorképesítő vizsgálatra vonatkozólag a következő kérdésekre nézve kért értesítést :

1. Fizetendő-e díj a kántorképesítő vizsgálatokért, s ha igen, mennyi?
2. Kik írják alá a képesítő bizonyítványt. esetleg a vizsg. szabályzatban megnevezettekén kívül?
3. Az illetékes egyházak részéről meghívandó-e valaki e vizsgálatokra, s ha igen, kik hívandók meg?

Ennek kapcsán a kir. tanfelügyelőséget az egyöntetű eljárás biztosítása végett a következőkről értesítem.

Ad 1. A vizsg. szabályzat 28. §-a szerint a rendes tanítói képesítő vizsgálati díjon felül a munkamesternői és tornatanítónői vizsgálat díja intézeti növendékektől 5, magán úton készülőkétől 10 frt.

A vizsg. szabályzat intentiója e szerint világosan az, hogy a rendes tanítói képesítésen felül és azzal kapcsolatban, vagy annak alapján tartott más képesítő vizsgálat után külön díj jár. Ilyen képesítő vizsgálatnak tekintendő a kántorképesítő vizsgálat is, s a fizetendő mindenemű díjak dolgában ugyanazon megítélés alá esik, mint a munkamesternői és tornatanítónői képesítés a vizsg. szab. 28. §-ának értelmében. Vagyis a kántorképesítő vizsgálatért intézeti növendékek 5, magánúton készülő jelöltek 10 frtot fizetnek.

ad. 2. A vizsg. szabályzat 27. §-a szerint a tanképesítő bizonyítványt a kir. tanfelügyelő, a képzőintézet igazgatója és a zenetanár írják alá. Ha azonban a kántorképzést nem az intézeti zenetanár egymaga vezette, hanem miniszteri megbízással más szaktanító is vett benne részt, s ez a képesítő vizsgálaton is examinált: a dolog természetéből és a vizsg. szabályzatnak a rendes tanítói képesítésre vonatkozó intézkedéseiből is következik, hogy a kántorképesítő bizonyítványa ez esetben az intézeti zenetanáron kívül az a szaktanító is aláírja a ki a képzésben és képesítésben résztvett.

ad. 3. Az illetékes egyházak képviseltetésére nézve a kántorképesítés a rendes tanítói képesítés vallásvizsgálataival esik egy megítélés alá. Ha a vallásvizsgálatok megtartásáról az illetékes egyházak — esetleges maguk képviseltetése végett értesítettnek, a mint ez tényleg gyakorlatban van: akkor a kántorképesítő vizsgálatokra vonatkozólag ez az eljárás annyival inkább kívánatos, mivel a kiállított kántorképesítő bizonyítványoknak foganata az életben első sorban is az egyházi hatóságoktól függ. Az egyházi kiküldött jelentése — minden intézkedési jog nélkül — természetesen nem kötelező s hiányása sem lehet akadálya a vizsgálat szabályszerű megtartásának. Ha az egyházi kiküldött jelen van, a vizsg.-ügyiratok és a képesítő bizonyítvány aláírására is felkérendő, a képesítő vizsgálat azonban és a róla kiállított bizonyítvány az ő aláírása nélkül is érvényes.

Budapesten, 1898. évi július hó 14-én.

A miniszter helyett:

Zsilinszky Mihály,

államtitkár.

VEGYESEK.

Személyi hírek. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Koch Ferencz* kolozsvári áll. tanítóképző-intézeti rendes és egyetemi cz. ny. rendkívüli tanárt a budapesti áll. polgári iskolai tanítóképző-intézethez rendes tanárrá a VIII. fizetési osztály 8. fokozatába kinevezte. — Tisztelt kartársunkat, a ki a természettudományok művelése terén szép nevet vívott ki magának, örömmel üdvözljük új működési körében.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter továbbá kinevezte *Bauer Irén* okleveles házi-ipar munkatánónőt a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézethez a XI. fizetési osztály 3. fokozatában kézimunka-tanítónővé. *Kiss Ilona* okleveles polgári iskolai tanítónőt a szabadkai állami tanítónőképző-intézethez segédtanítónővé a XI. fizetési osztály 3. fokozatába, *Ligárt Mihály* gyomai ev. ref. iskolai tanítót a pápai állami tanítónőképző-intézethez gyakorló iskolai tanítóvá a XI. fizetési osztály 3. fokozatába.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter, eddigi minőségükben *hivatalból áthelyezte*: *Barkáts Mária*, budapesti állami polgári iskolai tanítónőképző-intézeti felsőbb leányiskolai segédtanítónőt a pozsonyi állami tanítónőképző-intézethez, *Chalupa Viktorné* szül.: *Olgyay Ilona* pozsonyi állami tanítónőképző-intézeti rendes tanítónőt a kolozsvári állami tanítónőképző-intézethez, *Amberg József* budapesti, *Szóllósi István* aradi állami tanítónőképző-intézeti rendes tanárokat, *Kardhordó László* csurgói állami tanítónőképző-intézeti segédtanárt, *Józsa Károly* bajai állami tanítónőképző-intézeti rajztanárt, és *Horváth Fibián* szabadkai állami tanítónőképző-intézeti ének- és zenetanárt a pápai állami tanítónőképző-intézethez: *Elekes Lajos* dévai állami tanítónőképző-intézeti segédtanárt a temesvári állami tanítónőképző-intézethez, *Répay Dániel* pápai áll. tanítónőképző-intézeti segédtanárt a kolozsvári állami tanítónőképző-intézethez.

Ezekhez az áthelyezésekhez szavunk van. Az áthelyezettek egyike sem kérte az áthelyezést, azok hivatalból történtek; pedig az áthelyezettek egyik 15, másika 23 s a többi is leginkább hosszabb idő óta szolgál egy helyben. Néhányukra nézve valóságos csapás megszokott otthonukat elhagyni, meggyökeresedett viszonyaikat megváltoztatni. Ez is bizonyítja a mi precarius helyzetünket.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter *megbízta* segédtanári teendőkkel *Pasnáry Győző* tanítónőképző-intézeti tanárjelöltet a dévai állami tanítónőképző-intézetnél és *Gondi Sándor* tanítónőképző-intézeti tanárjelöltet a kolozsvári állami tanítónőképző-intézetnél.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Tömör Boldizsár*, csáktornyai állami tanítónőképző-intézeti segédtanárt, *Bergmann József* modori áll. tanítónőképző-intézeti segédtanárt ezen állásaikban végleg megerősítette.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Mészáros Károly* pápai polgármestert és *Sült József* kir. tanácsos, kir. közjegyzőt a pápai áll. tanítónőképző-intézeti igazgatótanács rendes tagjaivá, *Kende Ádám* ügyvédet pedig póttagjává kinevezte.

Korányi Saroltát, a budapesti II. ker. áll. tanítónő- és nevelőnőképző intézet jeles képzettségű segédtanítónőjét, a kit a vallás- és közoktatásügyi miniszter május hónapban erősített meg végleg állásában, Budapest székes-főváros tanácsa *polgári iskolai tanítónővé* választotta. Jellemző a képzőintézeti bennlakó segédtanítónők helyzetére nézve, hogy elvágynának; szívesen fogadnak el kínálkozó állást akár felsőbb leányiskoláknál, akár polgári iskoláknál.

Az aradi állami tanítónőképző-intézet testülete a f. é. október 20-ára hirdett 25 évi intézeti jubileumát az országos gyász miatt bizonytalan időre elhalasztotta.